2001-ben alapította
Böszörményi Zoltán

Irodalmi Jelen

A Nyugati Jelen irodalmi melléklete. Megjelenik havonta — II. évfolyam 12. szám 2002. október

Szerkeszti: HUDY ÁRPÁD — München
Munkatársak: Irházi János — Arad, Karácsonyi Zsolt — Kolozsvár

http://ij.nyugatijelen.com
ij@nyugatijelen.com
A nyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével

A Svéd Akadémia az irodalmi Nobel-díjat 2002-ben KERTÉSZ IMRE magyar írónak ítélte oda „írói munkásságért, amely az egyén sérülékeny tapasztalatának szószólója a történelem barbár önkényével szemben”.

Visky András

Heródes, Hermész, Erika

„azt a kéziratot elveszítettem rég
mint egy eleve reménytelen
csatát

hetvenhét történet bodza madarak
kivájt szemű kolduló macska a
bádog

ablakpárkányon és a körmök
nyiszogása amikor lezuhan majd
ismét

valami Hermész vagy Erika
szabályos ütései a papíron
ujjhegynyi

tűzkarikák nyoma mintha a
névtelen aprószentek eleven
glóriáján

nyugodtak volna az ívek egyenként
vagy mintha Heródes tanácstalan
katonái

törölgették volna le a gyermekfejeket
nagy műgonddal nem tudván mit
cselekesznek”

A Név

a mássalhangzók szigorú
gyűrűjében egy magas
hangrendű magánhangzó
éles kiáltása
„a mélységből kiáltok hozzád”
valahogy így de latinul
minden esetre ismeretlen
nyelven

vagy inkább rövid nyüszítés
egy cikkanás hajnalhasadáskor
álmodó jégmadár elszámított
ébredése maga az üdvösség
és ami belőle innen
látható és hallható
„a mélységből kiáltok hozzád”
valahogy így de latinul
minden esetre ismeretlen
nyelven

aztán egy mélyhangrendű jön
szóvégi válasz
vagy csak visszhang
kétes „vagy” „vagy-vagy”
esetleg a „[meg]bánod”
utolsó szótagja

valami a magas hang
útjában állhatott
beleütközött a hullám
egy Isten formájú tárgyba
amit kidobtak vagy elveszítettek
majd törölték az állományból
beleütközött és lassan visszatért
„a mélységből kiáltok hozzád”
valahogy így de latinul
minden esetre ismeretlen
nyelven

Kertész Imre művei

Sorstalanság – Budapest, 1975
A nyomkereső: Két regény – Budapest, 1977
A kudarc – Budapest, 1988
Kaddis a meg nem születetett gyermekért – Budapest, 1990
Az angol lobogó – Budapest, 1991
Gályanapló – Budapest, 1992
A holocaust mint kultúra : három előadás – Budapest, 1993
Jegyzőkönyv / Imre Kertész; Élet és irodalom / Péter Esterházy – Budapest, 1993
Valaki más : a változás krónikája – Budapest, 1997
A gondolatnyi csend, amíg a kivégzőosztag újratölt – Budapest, 1998
A száműzött nyelv – Budapest, 2001

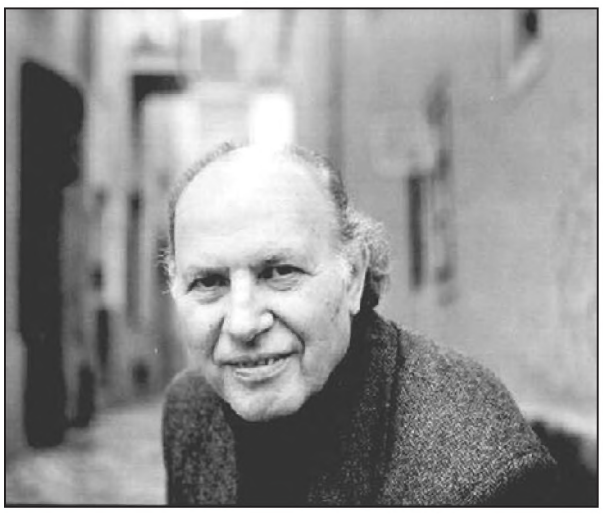

Irodalmi C-vitamin

A cím remek, sajnos, nem tőlem származik. Kertész Imre egyik írótársa találta ki, aki a legújabb magyar Nobel-díjat a C-vitamin irodalmi változatának nevezte. Arra utalt, hogy a Magyarországon élő értelmiségiek közül utoljára Szent-Györgyi Albert szegedi természettudós kapott Nobel-díjat. Az összes többi magyar kitüntetett külföldön dolgozott meg az elismerésért. Szent-Györgyi professzor Amerikában halt meg, Kertész Imre pedig jelenleg Berlinben él. Az öröm pillanataiban is eltűnődöm: vajon Magyarország miért nem tudja megtartani a legjobb elméit.

Az irodalmi Nobel-díjra idestova száz esztendeje várunk. A fölterjesztettek közül nem kapta meg Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Herczeg Ferenc, Németh László, Illyés Gyula, Füst Milán, Déry Tibor. Még tán Déry volt a legközelebb hozzá. Németesen írt, elvégre a bécsi mamájától előbb tanult meg németül, mint az utcán magyarul. Jól állt a németországi befogadással is. Öreg korában elég sok könyve jelent meg németül, s az NSZK-ba is gyakran járt felolvasni. Jellemző azonban, hogy nem nagyregényeire, a Befejezetlen mondatra vagy pláne a Feleletre figyeltek föl a német kritikusok, hanem a Niki című kisregényére vagy a Szerelem című novellájára. Amikor tehát 1956-ról írt, egy kutya vagy egy fogoly ürügyén. Minden együtt volt a Nobel-díjához, talán csak az a téma hiányzott, ami igazán érdekelte volna a nyugati közvéleményt.

Kertész Imrénél a téma is megvan: Auschwitz.

Nem mindig kaphat Nobel-díjat amerikai vagy német író. A német lobbi nagyon erős Stockholmban, Grass díjazása után most beérte a német lelkifurdalás jóvoltából futtatott magyar író kitüntetésével. Kitűnő regény a Sorstalanság, szerzője megérdemli a német fordításokat, előadó-körutakat és ösztöndíjakat. A promóciós akciókat – elnézést a két idegen szóért, magyarul azonban sokkal bonyolultabb volna kifejezni érték és üzlet összefonódását. Kertész Imre értékes Nobel-díjának azért is örülök, mert személyében egy kollégát köszönthetek. Az ötvenes években újságíróként tengette az életét, s a Rákosi-korszak sajtójáról azt mondta, hogy „Nem újságot, hanem leckét kellett írni.” Még szerencse, hogy csalódott az újságírásban. Ha maradt volna közös szakmánkban, akkor most életművét nem azonosíthatnánk az irodalmi C-vitaminnal.

ZÖLDI LÁSZLÓ

Sarusi Mihály

Isten áldja, Aranyos

2001-ben a háromnegyed század alatt felére olvadt aranyosszéki faluban, Mészkőn a magyar unitárius őslakosság a lélekszám harmadát teszi ki.

– Százharmincan vagyunk, az ortodoxok kétszer ennyien. Él a faluban tíz-húsz református is.

A mészkői lelkész szolgálja a negyven unitárius alkotta csegezi gyülekezet-maradékot is.

– Isten álgya – köszön rád Kolozsvárt a Brassai Líceumban (és bentlakásban) az unitárius deáklány, deák.

(Ahogy Békesség Istentől! fogad Kolozsvárt a györgyfalvi negyedbeli Bethlen Kata Otthon kálvinista bentlakói jóvoltából.)

Gyüvet, menet; nem úgy, mint odahaza a katolikus Dél-Alföldön, ahol csakis távoztodkor hangozhat el az Isten-álgya. Nem, mert ezzel köszön rád Erdélyben az „Egy Isten”-t valló hunn-ivadék.

Itt igyekezett – a két háború között – falukutatóként, íróként, szövetkezet- és népfőiskola-szervezőként, Föld-golyóbisunkat megkerülő útjáról amerikai menyecskével megtérő unitárius lelkipásztorként népet boldogítani egy tüdőbeteg fiatalember, Balázs Ferenc. Akinek egy kortársa (Kristóf Görgy) mit nem mondott:

– Erdélyi író az is, aki (akár ott él, akár nem) származása, érzései révén kapcsolódik Erdélyhez.

Mi nem derül ki rólad.

...Aki azért lett pappá, hogy életét tiszta falusi levegőn élhesse. (De akin ez sem segített.)

A lázadó lelkületű lelkipásztora által Istenvölgyének álmodott Aranyos-mente e falucskája, Mészkő: csúszik, csak csúszik lefelé a mészkőhegy oldalán az Aranyosnak:

– A folyó alámos a falunak, a bányászat minden robbantásával pedig tovább csúszunk az Aranyosnak.

Falunyi suvadás.

Aranyosszéki?

Két „tűz” (tűz és víz) közé szorultan.

Alávágnak, alulról kezdik ki, felülről meg rárobbantanak: kifelé, lefelé!

– El véle.

– Bé Aranyosunkba.

Hál'Istennek az idén született gyermek a mészkövi unitárius közösségben.

Bé, lefelé csúszván.

Fölfelé kapaszkodván.

– Egy az Isten – ezt jelenti a tornyunk tetejét díszítő gömb.

Az egyetemesség, az egység, az Egy-Isten, a világegy, a minden mindennel összefügg értelemben.

– Mind egy! De nem mindegy – facsarnád.

Alabástrom.

– Nem mészkő, hanem alabástrom.

Így nevezte az amerikai menyecske is Mészkövünket: Alabástromfalunak vette.

Hogyne bányásznák a falu talpkövét.

Szinte mint a márvány: úton-útfélen Mészkő lejtőnyi utcáin-útjain.

(A huszadiknak nevezett század harmadik harmadában kétszer áthajtottál már a falun, hogy letérj a Tordai Hasadékhoz. Lested két templomtornyát, hogy jó lenne egyszer már megállni. Mert – állítólag – itt is kapaszkodnak még magyarok.)

(A tűhegyes csúcsban végződő torony alatt szentegyház a miénk!)

A sírkertben már.

(Hogy most végre: ide vezessen az utad, e kicsi székely helyre.)

(Ami még.)

A magyar temetőben – nem csak harmadában-felében – teljesen otthon érezted magad.

– Akit alulról, fölülről...

Ennyien igazítanak.

Le a hegyről, bé az Aranyosba.

– Aranyos, Aranyos.

Torda, ha hasad.

Még hogy Szent László, Csaba is elég sokat késik.

Csillagösvényen, Szalmaszórás javán.

Mész, kő.

Kertész Imre

Sorstalanság

(részlet a regényből)

Kertész első regénye, a Sorstalanság, a fiatal Kövesről szól, akit elfognak, koncentrációs táborba visznek, de ő alkalmazkodik és túléli. A könyv azt az elidegenítő fogást használja, hogy a táborok valóságát teljesen természetesnek veszi, akár a hétköznapokat, amelyekben bár a feltételek hálátlanok, a boldog pillanatok mégsem hiányoznak. Köves egy gyerek szemével látja az eseményeket, anélkül, hogy természetellenesnek vagy felháborítónak találná őket – nem ismeri a mi tényeinket. Talán éppen az adja a leírás sokkszerű hitelességét, hogy hiányzik belőle az erkölcsi felháborodottságnak vagy metafizikai tiltakozásnak az az eleme, amelyet a téma kívánna.

A vonaton legjobban a víz hiányzott. Eleségből, mindent számításba véve, hosszú időre látszott elegendőnek a készlet; hanem hát nem akadt mit innunk rá, s ez bizony kellemetlen volt. A vonatbeliek mindjárt mondták: első szomjúság, hamar múlik. Végül már-már el is feledkeznénk róla: akkor lép azután fel ismét – csakhogy akkor már nem ad többé módot feledségre, magyarázták. Hat-hét nap az az idő – állították a hozzáértők –, amíg az ember mindamellett szükség esetén, s még a meleg időjárást is tekintetbe véve, víz nélkül is ellehet, föltéve, hogy egészséges, hogy nem veszít túlontúl sok verítéket, s nem eszik lehetőleg húst meg fűszert. Egyelőre biztattak – van még idő; minden attól függ, meddig tart az út, tették hozzá.

Csakugyan, erre magam is kíváncsi voltam: a téglagyárban nem tudatták. Mindössze annyit tettek közzé, hogy akinek van rá kedve, munkára jelentkezhet, mégpedig Németországba. A gondolatot, éppúgy, akár a többi fiú és még sokan mások is a téglagyárban, én is mindjárt megnyerőnek találtam. Különben is – mondták egy bizonyos „Zsidótanács" nevezetű testületnek a karszalagjukról is fölismerhető emberei – így vagy úgy, szépszerrel vagy kényszerűen, de előbbutóbb amúgy is mindenkit Németországba telepítenek a téglagyárból, s az önként vállalkozó legelsőknek jobb hely, továbbá az a kedvezés is jut osztályrészül, hogy mindössze hatvanával utazhatnak egy kocsiban, míg később már viszont legalább nyolcvannak kell majd elférnie, a szerelvények elégtelen száma miatt – amint ezt mindenkinek elmagyarázták: túl nagy tere akkor valóban, nemigen nyílik a gondolkodásnak, magam is azt találtam.

De a többi érv igazát se vitathattam, amikben a téglagyári helyszűkéről, ennek az egészség területén is megmutatkozható következményeiről, valamint az élelmezés szaporuló gondjáról szóltak: így volt, mindezt én is tanúsíthattam. Már amikor a csendőrségről megérkeztünk (a felnőttek közt sokan azt is nyilvántartották, hogy a kaszárnyát „Andrássy csendőrlaktanyának" hívták), a téglagyárnak minden zugát máris dugig találtuk emberekkel. Egyképpen láttam köztük férfiakat meg nőket, minden korú gyereket és megszámlálhatatlan öreget, mind a két nemből. Bárhová léptem, takarókba, habzsákokba, mindenféle bőröndökbe, batyukba, motyókba botlottam. Mindez, s aztán a sok apró nyűg, bosszúság meg kellemetlenkedés, ami már az ily közösségi élettel jár, úgy látszik, elkerülhetetlenül együtt, engem is hamar kifárasztott természetesen. Ehhez járult még hozzá a tétlenkedés, a veszteglés ostoba érzése, no meg az unalom; az öt napból, amit itt töltöttem, ezért is nem emlékszem külön-külön egyikre sem, de összességükben is csak alig egy-egy részletükre. Arra a könnyebbségre mindenesetre, hogy a fiúk is ott voltak köröttem: „Rozi", a „Selyemfiú", a „Bőrdíszműves", a dohányzó fiú, Moskovics s valamennyien, a többiek. Úgy néztem, egyikük sem hiányzott: ők is mind becsületesek voltak. Csendőrökkel se igen akadt a téglagyárban többé már személyes dolgom: inkább csak a kerítés külső oldalán láttam őrködni őket, itt-ott rendőrökkel is elvegyülten. Ezekről beszélték is azután a téglagyárban, hogy belátóbbak a csendőröknél, s embereségre is szívesen hajlanak, mégpedig bizonyos előzetes egyezség fejében, akár pénzben, vagy akár bármi egyéb értékben. Főképpen – így hallottam – levelek, üzenetek eljuttatására adtak számosan megbízatásokat nékik, sőt, amint némelyek igen erősítgették, még szökés terén is nyílt a révükön egy-egy, bár igaz, hozzátették: csak ritka és kockázatos alkalom; egész határozottat erről nehéz dolog lett volna megtudnom. De akkor jutott eszembe és értettem meg körülbelül pontosabban is, úgy hiszem, miről is akarhatott hát a vámházban a fókaarcú ember is oly igen beszélni a rendőrrel. Azt is így tudtam meg, hogy a mi rendőrünk viszont becsületes volt. Ez a tény magyarázhatta azután azt a körülményt, hogy az udvaron ődöngve, vagy a közkonyha tájékán a soromra várakozva, a sok idegen arc kavargásában egyszer-másszor a fókaarcú emberre is ráismerhettem a téglagyárban.

A balszerencsés embert is viszontláttam, úgyszintén a vámháziak közül még: gyakran üldögélt el köztünk, „ifjúság" közt, „egy kicsit felvidulni" – amiképpen mondta. Valahol ott, a mi közelünkben találhatott magának, úgy látszik, szálláshelyet ő is, az udvar számos egyforma: zsindelytetejű, de egyébként minden oldalról nyitott, s ahogy hallottam, eredetileg még tulajdonképp a téglák szárítását szolgáló építményeinek egyikében. Kissé megviseltnek látszott, daganatok meg zúzódások tarka foltjaival az arcán, s meg is tudtuk tőle, hogy mindez a csendőrségi vizsgálatnak volt még az eredménye: gyógyszerre meg élelemre bukkantak ugyanis a hátizsákjában. Hiába próbálta magyarázni: csupa régebbi készletből származó holmi, s csupán nagybeteg édesanyjának szánta, azzal vádolták, nyilvánvaló, hogy a feketepiacon folytat velük üzelmeket. Hiába volt az engedélye, s az is hiábavaló, hogy maga részéről mindig tisztelte a törvényt és sose szegte meg annak még akár egyetlen betűjét sem, amint elbeszélte. – Hallottak valamit? Mi lesz velünk? – szokott rendesen tudakozódni. A családját is megint szóba hozta, no meg a balszerencséjét. Mennyit járt utána és mennyire örült – emlékezett kesernyés fejcsóválással vissza – az engedélynek; bizony, nem hitte volna, hogy „ilyen vége" lesz az ügynek. Azon az öt percen fordult meg minden. Ha nincs balszerencséje... Ha akkor az autóbusz... – ezeket a gondolatokat hallottam tőle. Viszont a fenyítékkel egészében inkább elégedettnek látszott. – A végére maradtam, és ez volt talán a szerencse – mesélte el – akkor már siettek. – Egészben véve, „járhatott volna rosszabbul is" – így összegezte, hozzátéve hogy a csendőrségen „csúnyább eseteket is látott", s ez igaz is volt, magam is emlékeztem. Senki se higgye – figyelmeztettek a vizsgálat délelőttjén a csendőrök –, hogy elrejtheti előlük a bűnét, a pénzt vagy az arany- és értékneműeket. Nékem is – amint sorra jutottam – oda kellett rakodnom elébük egy asztalra pénzt, órát, bicskát, minden egyebemet. Egy termetes csendőr, gyors és valamiképp szakavatottnak ható mozdulatokkal még végig is tapogatott, a hónaljamtól egész a rövidnadrágom száráig. Az asztal mögött a főhadnagyot is ott láttam – amint akkorra már ugyanis a csendőrök egymás közt vallott szavaiból kitudódott, a lovaglópálcásnak valójában Szakál főhadnagy volt a neve. A bal keze mellett meg ingujjas, harcsabajszos, hentesidomú csendőrt vettem még mindjárt észre ott tornyosulni, valami henger alakú, s alapjában kissé nevetséges, mert némileg a szakácsnék sodrófájára emlékeztető eszközzel is a kezében. A főhadnagy egész barátságos volt: kérdezte, vannak-e irataim, bár azután mégse láttam rajta bármi jelét, bármi fölcsillanását legalább az igazolványom hatásának. Meglepődtem, de hát – legfőképp a harcsabajszos csendőrnek egy távozásra sürgető s ellenesetre félremagyarázhatatlan ígéretet tartalmazó mozdulatát is tekintetbe véve – úgy tartottam értelmesebbnek, hogy semmit se kifogásoljak, magától értetődően.

Azután a csendőrök mindnyájunkat kivittek a kaszárnyából, s itt először külön villamos szerelvénybe gyömöszöltek, a Duna-part egy pontján hajóra raktak át, majd kikötés után végül egy útszakaszon még gyalogszerrel hoztak tovább – s így kerültem voltaképp a téglagyárba, pontosabban, amint erről már a helyszínen értesültem, a „Budakalászi Téglagyárba".

Még sok minden mást is hallottam azután az utazásról a jelentkezés délutánján. A karszalagos emberek is mindenütt ott voltak, s bármi kérdésre is szívesen válaszoltak. Legelsősorban is fiatalokat, vállalkozó kedvűeket, egymagukban lévőket kerestek. De arról is biztosították, mint hallottam, a kérdezősködőket, hogy asszonyok, kicsinyek, idősek számára is jut hely, s valamennyi csomagjukat is magukkal vihetik. De a legfőbb kérdés őszerintük egy volt: magunk közt s az így lehető emberséggel intézzük-e az ügyet, vagy inkább várjuk-e meg, amíg a határozatot a csendőrök hajtják rajtunk végre? Mint ugyanis elmagyarázták: a szállítmánynak mindenhogy ki kell kerekednie, s amennyiben az ő listáik nem telnek meg, akkor a csendőrök végzik majd el köztünk a sorozást: csakugyan, legtöbben, de magam is azt tartottam, nyilvánvaló, hogy az első esetben járhatunk természetesen jobban.

Életrajzi adatok

Kertész Imre 1929. november 9-én született Budapesten. Zsidó származású. 1944-ben Auschwitzba deportálták, majd onnan Buchenwaldba, ahonnan 1945-ben szabadult. Miután Magyarországra visszatért 1948-tól a budapesti Világosság című lapnak dolgozott, de 1951-ben, mikor a lap párthű lett, felmondtak neki. Felsőfokú végzettsége nincs, nem tagja magyar egyesületnek, szövetségnek. Két évig volt katona, s azóta szabad íróként él és mint műfordító német nyelvű szerzőket fordít, *Nietzsché*t, *Hofmannsthal*t, *Schnitzler*t, *Freud*ot, *Roth*ot, *Wittgenstein*t és *Canetti*t, akik mind befolyással voltak saját művére. 1998 óta a darmstadti **Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung** tagja.

1975-ben jelent meg Kertész első regénye, a ***Sorstalanság***, amely auschwitzi meg buchenwaldi élményeire épül. Ő maga így vall: *„Ha egy új regényre gondolok, mindig Auschwitzra gondolok"*. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a ***Sorstalanság*** egyszerű értelemben önéletrajzi volna: Kertész maga azt mondja, hogy önéletrajzi regényformát használt, de nem írt önéletrajzi regényt. A ***Sorstalanság***-ot először visszautasították, s mikor 1975-ben végre megjelent, teljes csend fogadta. Keserű tapasztalatát Kertész a ***Kudarc***-ban (2000) vetette papírra, amelyet egy trilógia második részének szokták tekinteni. Első része lenne a ***Sorstalanság*** (1975), harmadik része pedig a ***Kaddis a meg nem született gyermekért*** (1996). Itt újra megjelenik Köves György, a Sorstalanság meg A Kudarc főszereplője. Elmondja a kaddisát a gyerekért, akit nem hajlandó a világra nemzeni, a világra, amely megengedte Auschwitzot.

A ***Gályanapló*** című fragmentum-gyűjteményben Kertész intellektuális bősége nyilvánul meg. „Az elméleti indoklások pusztán konstrukciók" – írja, miközben mégis faradhatatlan párbeszédet folytat a nagy kultúrakritikai tradícióval – *Pascal*lal, *Goethé*vel, *Schopenhauer*rel, *Nietzsché*vel, *Kafká*-val, *Camus*vel, *Becket*tel, *Bernhard*dal. Lényegében Kertész egy egyszemélyes kisebbség. A zsidóság fogalmához való tartozását az ellenségtől rákényszerített meghatározásnak tekinti. Mindamellett következményei által ez az önkényes besorolás lett a beavatása az emberről s a jelenkorról szóló legmélyebb tudásba.

Előadásai meg esszéi következő három kötetben vannak összegyűjtve : ***A holocaust mint kultúra*** (1993), ***A gondolatnyi csend, amíg a kivégzőosztag újratölt*** (1998) valamint ***A száműzött nyelv*** (2001).

Kertész Imre 1995-ben megkapta a **Brandenburger Literaturpreis**-t, 1997-ben a **Leipziger Buchpreis zur Europäischen Verständigung**-ot és 2000-ben a **WELT-Literaturpreis**-t.

A németekről is sok különféle nézet jutott el mindjárt a fülemhez. Így számosan vallották, mégpedig főként a már tapasztalatokkal is rendelkező idősebbek közül, hogy bármi legyen is a zsidókról való felfogásuk, alapjaiban – amint ezt egyébiránt mindenki tudja, – a németek tiszta, becsületes, rend-, pontosság- és dologszerető emberek, akik másoknál is megbecsülik, ha ugyanezekkel a jellemvonásokkal találkoznak; nagyjában-egészében valóban, az én tudomásomnak is körülbelül ez felel meg róluk, s gondoltam, bizonyára annak is hasznát láthatnám majd náluk, hogy a gimnáziumban valamennyit a nyelvükből is elsajátítottam. Főképp azonban a munkától végre rendezettséget, elfoglaltságot, új benyomásokat, némi tréfát: egészében, az itteninél értelmesebb és kedvemre valóbb életmódot remélhetek, úgy amint ezt meg is ígérték, és ahogyan a fiúkkal is elgondoltuk magunk között, igen természetesen; s kissé emellett az is megfordult a fejemben, hogy ilyenképpen még világot is láthatnék valamelyest. S igazat szólva, ha az utóbbi napok egynémely eseményére: így a csendőrségre, legkiváltképp azonban az igazolványomra, egyáltalán, az igazságra gondoltam, a hazám szeretete se igen marasztott, ha még ezt az érzelmet is néztem.

Voltak aztán gyanakvóbbak, akik másként voltak értesülve, s a németek egyéb tulajdonságairól véltek tudni; megint mások, kik akkor hát valami jobb tanácsot kértek tőlük erre; s újra mások, akik az ily civódások helyett inkább az ész szava, a példaadás, a hatóság előtti méltó szereplés mellett léptek föl – s mindezeket az érveket meg ellenvetéseket, de még számos egyéb hírt, értesülést meg tudnivalót is, kifogyhatatlanul vitatták körülöttem ott az udvaron, kisebb-nagyobb, minduntalan fölbomló, majd ismét újraképződő csoportokba verődve. Még Istent is hallottam a többi közt említeni, „az Ő kifürkészhetetlen akaratát” – amint egyikük megfogalmazta. Mint egykor Lajos bácsi, ő is a sorsról, a zsidók sorsáról szólott, s úgyszintén mint Lajos bácsi, azt tartotta, hogy „elhagytuk az Urat”, s ez a magyarázata a bennünket sújtó csapásoknak. Azért mégis fölkeltette kissé az érdeklődésemet, mivel erőteljes föllépésű és ugyanilyen testalkatú ember is volt, némiképpen szokatlan arccal, amit vékony, de nagy ívben meghajló orr, igen fényes, párás tekintetű szemek, szép, őszes szálú bajusz meg evvel egybenőtt rövid, kerek formájú szakáll jellemzett. Láttam, sokan vették körül és voltak kíváncsiak a szavaira. Aztán értesültem

csak róla, hogy lelkész, mert hallottam, „rabbi úrnak” szólították. Egyegy különösebb szavát vagy kifejezését is megjegyeztem, így azt a helyet például, ahol megengedte, „mert a szem, amely lát és a szív, amely érez” készteti őt erre az engedményre, hogy „mi itt e földön vitathatjuk talán az ítélet mértékét” – s máskor tiszta, messzire csengő hangja itt megbicsaklott és elakadt egy percre, miközben szeme még a rendesnél is párásabbá vált valahogyan; nem tudom, miért volt itt az a furcsa érzésem, mintha voltaképp valami mást készült volna eredetileg mondani, s ezek a szavai valahogy őt magát is meglepték volna kissé. De azért folytatta, és „nem akarta áltatni magát”, amint bevallotta. Jól tudja, elég körülnéznie „ezen a gyötrelmes helyen és ezeken a meggyötört arcokon” – így mondta, s még meg is lepett ez a szánakozása, hisz végtére ő is csak ugyanitt volt –, hogy belássa, mennyire nehéz az ő feladata. De nem célja, mert nincs szükség erre, hogy „lelkeket nyerjen meg az Örökkévalónak”, hiszen mindnyájunk lelke Tőle való, mondta. Mindamellett valamennyiünket felszólított: – Ne éljetek perben az Úrral! –, s még csak nem is főképp a bűn miatt, hanem azért, mert ez az út „az élet magasztos értelmének tagadásához” vezetne, márpedig „ezzel a tagadással a szívünkben” őszerinte nem élhetünk. Talán könnyű az ilyen szív, de csak mert üres, akár a sivatag pusztasága, mondta; nehéz viszont, de mégis a vigasz egyedüli útja a csapásokban is meglátni az Örökkévaló végtelen bölcsességét, mert, amiképp szó szerint folytatta: „eljő az Ő győzelmének perce, és egyek lesznek a töredelemben és a porból kiáltanak majd Hozzá, akik az Ő hatalmáról elfeledkeztek”. S így tehát ha már most azt mondja, hogy hinnünk kell az Ő végső irgalmának eljövetelében („és ez a hit legyen a mi támaszunk és erőnk kiapadhatatlan forrása a megpróbáltalások ezen órájában”) úgy akkor az egyetlen módját is jelölte meg egyúttal annak, hogy miképpen lehetséges egyáltalában élnünk. S ezt a módot „a tagadás tagadásának” nevezte, azért, mivel remény nélkül „elveszettek vagyunk” – viszont reményt meg egyedül csak a hitből meríthetünk, és abból a töretlen bizodalomból, hogy az Úr megkönyörül rajtunk, és elnyerhetjük a kegyelmét. Az okfejtése, elismertem, világosnak látszott, bár azért észrevettem, végezetül is nem mondta meg, hogy tulajdonképp mit lehetne valami pontosabbat is tennünk ehhez, s azok számára se igen volt képes jó tanáccsal szolgálni, akik véleményért sürgették: már most jelentkezzenek az útra, vagy hogy inkább maradjanak-e? – A balszerencsés embert is itt láttam, mégpedig többször is: hol egyik csoportnál bukkant fel, hol meg egy másiknál. De azért észrevettem, hogy apró, kissé még vérrel aláfutott szemének nyugtalan tekintete ezalatt mindig más csoportokon és más embereken is fáradhatatlanul egyre ott járt. S egyszer-egyszer a hangját is meghallottam, mikor némelyeket megállítva, feszülten vizslató arccal, s az ujjait is tördelve meg morzsolgatva hozzá, tudakolta tőlük, hogy: „bocsánat, szintén utaznak-e?”, hogy: „miért?”, s hogy: „gondolják, jobb lesz-e, ha szabad kérdeznie?”

Épp akkor jött – emlékszem – egy másik vámházbeli ismerős: a „Szakértő” is jelentkezni. A téglagyári napok alatt őt is többször megpillantottam már egyébként. Bár a ruhája gyűrött volt, nyakkendője eltűnt, s arcát szürke borosta lepte, egészében így is látszott még rajta a régebbi tekintélyes megjelenés minden elvitathatatlan nyoma. Mindjárt feltűnt az érkezése, mivel egész gyűrű fogta közre, izgatott emberekből, és ő alig győzte a sok kérdést, amikkel ostromolták. Mint ugyanis hamarosan én is értesültem, őnéki meg egyenesen egy német tiszttel volt módjában beszélnie. Elöl, a parancsnokság, a csendőrség meg egyéb nyomozóhatóságok irodái tájékán ment végbe az esemény, ahol egy-egy német egyenruha sietős eltűnését vagy felbukkanását az itteni napokban egyszer-egyszer csakugyan, magam is észlelhetem. Előzőleg – így vettem ki – a csendőrökkel is próbálkozott. Megkísérelt – amint mondta: – „érintkezésbe lépni a vállalatával”. De megtudtuk, hogy a csendőrök ezt a jogot „folyamatosan megtagadják” tőle, holott „hadiüzemről van szó”, s „a gyártás vezetése őnélküle elképzelhetetlen”, amit a hatóságok is elismertek, bár az erről szóló okmánytól, éppúgy, mint minden egyébtől is, csendőrségen „megfosztották”: mindezt úgy-ahogy bírtam csak követni, mert szaggatottan, a sok egymást keresztező kérdésre válaszolva mondta el. Igen felháborodottnak látszott. De megjegyezte: „nem kívánja részletezni az ügyet”. Másrészt különben ezért fordult a német tiszthez. A tiszt éppen távozni készült. Véletlenül, tudtuk meg tőle, ő is épp a közelben tartózkodott ugyanakkor. – Elébe álltam – mondta. Az esetnek különben többen is itt voltak a tanúi, s említették is a vakmerőségét. De ő, a vállát vonva, azt mondta erre, hogy kockázat nélkül nem lehet eredményre jutni, s hogy viszont mindenképp beszélni akart „valaki illetékessel is végre”. Mérnök vagyok – így folytatta. – És perfekt német – tette hozzá. Mindezt a német tisztnek is elmondta. Ismertette vele, mint „tették itt erkölcsileg és tényleg is lehetetlenné a munkáját”, mégpedig, az ő szavaival: „minden ok és jogalap nélkül, még a jelenleg fennálló rendelkezéseken belül is.” – De kinek van haszna ebből? – tette fel a kérdést a német tisztnek. Azt mondta neki, ahogy most nekünk is értésünkre adta: – Nem előnyökért vagy kiváltságért folyamodom. De vagyok valaki, és értek valamihez: dolgozni szeretnék, a képesítésem szerint, ez minden törekvésem. – A tiszttől azután azt a tanácsot kapta, iratkozzon a jelentkezők közé. Nem tett, mondta, semmi „nagyszabású ígéretet”, de biztosította, hogy Németországnak jelen erőfeszítésében mindenkire, az ily fölkészültségűek hozzáértésére pedig különösképp szüksége van. Ezért is érzi, értesültünk tőle, a tisztnek ezért a „tárgyilagosságáért” úgy, hogy amit mondott, az „korrekt és reális” – ezekkel a szavakkal jellemezte. Még a tiszt „modoráról” is külön szót ejtett: ellentétben a csendőrök „otrombaságával”, azt „józannak, mérsékeltnek és minden tekintetben kifogástalannak” írta le. Egy másik kérdésre válaszolva ismerte el azt is, hogy „természetesen nincs egyéb garancia”, mint csupán ez a tisztről való benyomása: de mondta, hogy pillanatnyilag ennyivel kell beérnie, s nem hiszi, hogy tévedett volna. – Föltéve – tette még hozzá –, ha nem csal az emberismeretem –, de inkább úgy, hogy a magam részéről legalábbis, ezt az eshetőséget csakugyan, meglehetősen valószínűtlennek érezhettem.

Mikor aztán távozott, egyszerre csak, hopp! – a balszerencsés embert láttam meg, a többiek csoportjából rugós szerkezetű bábukénti kiszökkenni, s rézsútos irányban utána, pontosabban elébe iramodni. Még gondoltam is, a látható izgalomból meg valami elszántságból is az arcán: no, ezúttal már megszólítja, nem úgy, mint a vámházban. Hanem aztán siettében épp egy listásanceruzásan arra törekvő, testes és hórihorgas karszalagos embernek csetlett-botlott neki. Ez akkor nyomban meg is torpantotta, hátrahőkölt, tetőtől talpig szemügyre vette, előrehajolt, kérdezett tőle valamit – s azután nem tudom, mi történt, mivel „Rozi” épp ideszólt: rajtunk a sor.

Eszteró István

Metamorfózis

Szépnek véled a kelyhet, lám, mily mesteri díszek
Környezik égi tavát, inni belőle ma még
Isteni volna, de holnap már a virága behorpad,
Ujjad unottan tol félre fakó tüneményt.

Hamvas

Télen aszalt szilvát rágcsálhatsz alkonyodó nap
Pisla tüzénél mint tétova kincskereső,
S bár zamatában a nyár sűrített íze üzenget,
Nem feleded soha már hamvas ajak gyönyörét.

Dilettánsok

Szürke patakban szürke kavics dicshimnusza árad,
Szürkét szürke dicsér, fon ma babérkoszorút,
Este ha csillag csillan a vízen, mind maga fényét
Véli zenélni, holott parton a béka brekeg.

Végső órán

Eltávozni nehéz, keze szalma után kap erőtlen,
Hogyha segítsz neki most, istene rádmosolyog,
Áldana, mert a reményt szeme tört sugarába vetetted,
Ám a pogányra lesújt, gaz növi úgy be nyomod.

Kisebbségben

Többségnél az igaz, bitorolja hatalmi jogarként,
Pálca suhint, aranyán isteni gondviselés
Mása ragyog hamisan, ki nem érti, legyint a világra,
Bár neki csepp vize sincs elpazarolni való.

Magyarország

Szárnyaszegetten hagyta magára, kit óvva vigyázott,
Testéből harapott négy égtáj a határ,
Már főnixként hamvaiból meg is újul egészen,
Hívja repülni a fény, s mint tavasz illata, száll.

Csók

Oly hű költő nincs a világon, csókja ha csattan,
Bíbor ajakra tapad, ám pici ingere csak
Lapszélig ha elérne, fejét meghajtva szerényen
Daktiluson lebegő édeni kéjek előtt.

Hamvasztás

Felgyújtott békém majd százszorosan torolom meg,
Élesztettem bősz bosszúnak viharát,
És mire szembehozott ismét vele végzetes óra
Elhamvad haragom-, s véle a gyújtogató.

Önvád

Járdaszegélyre akácok fehérbe borult koronája
Szűrte a napsugarak játszadozó örömét,
Zsoltár hangjaként az anyókák léptek a fénybe,
Szólt a harang, engem csöpp kamaszok repeső
Vágya sorolt a templom iránt, de kutyám a könyörgő,
Pisla szemébe fogott, pillanatig se talán,
Ám oda mégse vihettem, ahol piruló kicsi lánykák
Bája virága kinyílt, szálltam is lepke gyanánt-,
Mára az orgona hangja, piros szalagok zizegése
Ónos eső, ami ég: két kutyaszemben a vád.

Vida Gábor

A romántanár

1956 késő őszén, amikor Budapesten már elhallgattak a fegyverek, és a szocialista világban az emberek megnyugodtak vagy belenyugodtak a változhatatlanba – kinek kinek az ő hite szerint – a Székelyföld egyik nagyobbacska falujában a tantestület elérkezettnek látta az időt, pontosabban szólva, megkapta a felsőbb utasítást, hogy spontán iskolai gyűlésen ítéltessék el az elítélni való. Akkori szokás szerint a gyűlést aprólékosan előkészítették. Minden tanuló legalább tízszer hallotta, hogy amikor a gyűlés végén az igazgató elvtárs azt mondja, hogy: aki a magyarországi ellenforradalmi (...) megmozdulást elítéli, az emelje fel a kezét, akkor mindenki felemeli a jobbkezét, amilyen magasra csak tudja.

Ám a szervezésbe valami hiba csúszott. A nagyobb diákoknak volt idejük megfenyegetni a kisebbeket, hogy aki a kezét fel meri emelni, az olyan verést kap, hogy az iskolából nem fog hazamenni... Tudjuk, akkor is tudta minden kisdiák, hogy a nagyobbak az ilyen fenyegetéseket be szokták váltani. És amikor a tornatanár a kellő pillanatban beintett, a tantestület megtapasztalta a kollektív borzadályt. Egyetlen diák sem mozdult. Úgy állt a pár száz gyermek az udvaron, mint egy sötéten hallgató fenyves. A tanárok néhány iszonytató perc múlva egyenként, óvatosan leengedték a kezüket – tíz percnél tovább úgyis csak a tornatanár bírta volna. El lehet képzelni: a pártmegbízott dührohamot kapott, és ordított, az igazgató kétségbeesett, szabotázs, suttogta valaki, és ködösülő, rezignált tekintetek előtt felrémlett a Dunadelta lágyan hullámzó nádrengetege...

A botránynak a romántanár vetett véget. Most azonnal minden tanuló hazamegy, útközben nem áll meg, és nem beszél senkivel! Majd hozzáfűzte, hogy nem lehet, és teljesen hiábavaló olyasmire kényszeríteni a gyerekeket, amit nem akarnak, és miért ítélnének el valamit, amit nem értenek, amiről egyáltalán semmit sem tudnak?

Azt a székelyföldi romántanárt néhány nap múlva elvitték. Sorsáról azóta sem tudnak semmit a faluban. A szemtanú, aki nekem a történetet elmesélte, már nem emlékszik a fiatalember nevére, de arra igen, hogy egy szót sem tudott magyarul.

Berniczky Éva

Selyemfüggő

Sajnálom, de én nem vagyok igazi nő, mondtam.

Az ötvösművész egy pillanatig döbbenten meredt rám, aztán némi felháborodás villant a szemében. A villanás egész arcát áthevítette, indulata egy darabig finom szerszámokkal művelte bőre alatt a csontokat, ütögette, kovácsolta. A kifehéredett forma egy pillanatra elmerült, sistergett, aztán színek folytak szét a maszkon. Mutatósra sikeredett, egy lakberendező azonnal falra akasztotta volna ezt az egyedi darabot, de az ötvösművész nem adta egykönnyen, sem az ábrázatát, sem a meggyőződését. Neki eddig soha nem okozott gondot a nemek megkülönböztetése. Hogy jön ahhoz ez a kis szürke veréb, aki már első ránézésre a nőstények jelentéktelenségét juttatja eszébe, hogy azt állítsa, valójában nem igazi nő. Jobban tenné, ha az elé rakott fehér arannyal kombinált karikákért rajongana.

Férfias zavaromban mindig megalkuszom, úgy kezdek viselkedni, ahogyan egy nőtől elvárják. Mintha az életem függene tőle, úgy igyekeztem bekínlódni a fülbevalókat a három lukból legalább kettőbe, és ebben sincs túlzás. A félreértés elkerülése végett kijelentem, ezt az egészet nem én találtam ki, egyszerűen nem engedhetem meg magamnak ezt a luxust. Úgy hemzsegnek körülöttem a valós személyek, moccanni nem lehet tőlük, nemhogy fantáziálni. Ez az én bajom, amely régebbről ered, egészen pontosan: rontásom onnan veszi kezdetét, amikor a bába, aki a mi utcánkban az újszülött leánygyermekek szépségfelelős tisztét is ellátta, félrefúrta a fülemet. Ez a félrefúrás nem derült ki azonnal, csak a szokásos gyógyulási idő lejártakor. Hiába fűzték a jól bevált helyi hagyomány szerint a vérző lukacskába nagyanyám legselymebb függönyének a szálát. Eltelt egy hét, majd még egy, és a szúrás helyén a seb konokul lüktetett. Környezetem azonban a begyulladt szöveteknél is csökönyösebben ragaszkodott korábbi elhatározásához. Megint hívatták a bábát, az pedig, minden kapálódzásom ellenére, egy kalauz elszántságával ismét kilukasztott eredeti művénél kicsikét lejjebb. Nagyanyám, ahogyan déd-, ükés szépanyáim tették egykor, boszorkányos pókmozdulattal újra kihúzott egy szálat az utca firhangjából, ahogyan ő nevezte (jogosan, hiszen a sor valamennyi kölyöklánya a mi függönyünkből fosztott selyemmel a fülében szaladgált), de a kelmének továbbra sem látszott a híja. Mindenki tudta, hol hiányzik belőle, erről azonban nem illett beszélni. Hallgatásuk mögött húzódott a selyemút vonala, ahol bárminemű óvintézkedés ellenére rendszerint kirabolják ugyan a kereskedőket az útonállók, valakiknek mégis sikerül eljutnia Kínából Európába a szükséges anyagmennyiséggel. A mi utcánkban erősen bíztak abban, hogy a frissiben érkezett áruból bőven futja majd a függönyből kiszedett részek pótlására. Így őrizték az egész mindenek-fölöttiségét reggelig. Mert reggelre nekik lett igazuk, bármennyire hihetetlen, az elkótyavetyélt részeket éjjelente újraszőtte valami ördögi folytonosság. Ugyanaz a folytonosság, amelynek mézein a bába addig gyűjtögette cukrait, mígnem beérett szemén a hályog, eszével együtt a lába is megkurtult, orrára sárgás szemölcsöket, azokra pápaszemet eresztett. Hiába húzta egyre nehezebben potrohát, azért az újabb hívásra csak elaraszolt az ajtóig, kicsapta a súlyos diófaszárnyakat, de még ugyanabban a pillanatban hátratántorodott, kíméletlen esőfüggöny állta útját. Mivel rettegett attól, hogy öregsége ronggyá ázik a nagy szakadóban, biztonságosabbnak találta inkább a messzeségből zümmögni, nem akarom látni ezt a gyereket, ennek nem olyan a füle, mint a többinek. Így menekültem meg három lukkal. Nem is merészkedett hozzám hártyás szárnyú azóta, úgyhogy egészen a mai napig szerencsésnek mondhattam magam. Nem így az álmaimban. A sokszereplős szentivánéjeken folyton elfogy a függöny, kiszedik belőle az utolsó selyemfoszlányt, a fülem rostává likad, teleaggatják apró karikákkal, körülöttem tollakkal díszített vének táncolnak. A végén rendszerint beleszédülök egy méhboly közepébe, ahol féktelen imágók addig hintáztatnak, míg meg nem esznek, az álmoskönyvek szerint menthetetlen vagyok. De ébredéskor fölösleges holmi varázsszöveget olvasni a fejemre, mert a fülemen több a luk a kelleténél, az egyiken be, a másikon ki. Egyszer egy valódi hamisítatlan nő megpróbálkozott, azt kérdezte tőlem, nem lenne praktikusabb az igazi furatot használnom, ha már így megúsztam? Azt válaszoltam, tiszta erőből azon vagyok, mégis valami génhiba folytán állandóan a benőtt járatba tévedek. Holott józan eszem azt súgja, ideje lenne elfelejtenem, emlékét befalaznom, mint egy vakablakot, egy funkcióját veszített rést, vagy körbevarrnom, mint egy zsebet, amely egy ideje bizonyos reflexek bizonyítására való csupán. Ehelyett ravaszul szórakozottnak tettetem magam, és a mimikri ernyedtségében hagyom, hogy elnyeljen a járat mélye, s amikor odabenn vagyok, fülelek, ahogy az indiánok. Testem kagylóvá tekeredik, rátapasztom a sötétségre, azon keresztül hallom nagyanyám fogatlan szájából a vigasztalást, megládd, ahogy sokszor ránk esik az emlékezés, úgy elcsitul minden körülöttünk. Ezt szerettem nagyanyámban, ezt a titokzatosságot, amit vétek lenne leegyszerűsíteni azzal, hogy nekiveselkedek és kötelező érvénnyel megfejtem az utolsó meghatározásig, mint egy keresztrejtvényt. Mert nagyanyám a rózsacsokrot is úgy tudta a labodakazal közepébe rejteni, hogy sohasem derült ki, rózsát lopott-e a keresztanyám féltve őrzött oltványairól, vagy csak kigyomlálta a virágközöket, hogy az állatoknak vessen valami zöldet. Most pedig életem végéig tépelődhetem azon, utolsó mondatát jól időzített panasznak szánta vagy a folytonosság agyafúrt részének-e. Annak a folytonosságnak, amelyből akkor szálltam ki tüntetve, amikor mindent pontosan értettem. Amikor nem is sejtettem, hogy kívülről egyre kevesebbet fogok fel majd belőle, s a fene esz meg azért, hogy visszajussak az elhagyott befejezetlen mondatba. Néha kapok egy kis előnyt önmagammal szemben. Ezzel a fórral azonban kizárólag akkor tudok mit kezdeni, amikor napfényes napokon veszettül csillog a tábla és alig dereng rajta a kréta nyoma. Valójában fogalmam sincs arról, mit várnak el tőlem, ezért jó időben önkényesen azt írhatok, amit akarok. Ha elered az eső, pánikba esem, a szemerkélésben hallom a bába csoszogását. A tükörben pedig azt látom, az ötvösművész türelmesen kivárja a kellő pillanatot, amikor végre learathatja elismerésemet. Érdekes, nyögöm ki illedelmes amerikaiként; azt, hogy strange, nem merem megkockáztatni, pedig magyarra fordítva gyámoltalanságomat már megint oda lyukadok ki, ezt is meg fogom szokni.

Az ötvösművész erre a bizonytalanságra van beállítva, azonnal megérzi rajtam, beindul benne egy precíziós szerkezet, amely visszacsinál mindent. Arcán picit hullámzik a maszk, s amikor átszakítom függőjének éles végével fülemen a benőtt furatot, résnyire nyitja a szemét. Elindult felém, kicsit azért akadozik, részletek hiányoznak belőle, mozdulatait megvágták, mégsem ijedek meg ettől az imbolygó töklámpástól. Egészen közel jön hozzám, lerí róla, ismét a játék részesének tekint. Óvatosan, nehogy fájdalmat okozzon, kiemeli a vérző cimpából az ékszert, hogy selyemre cserélje. A táskájából előkotor egy Steril feliratú dobozkát, abból pedig kihajtogat egy szabvány méretű selyemfüggönyt, amely látszatra könnyedén elfért azon a képtelenül kis helyen. Úgy húzza ki a semmiből, mintha egyenesen a begubózott bábról orsózná a szálat. Siet, ujjai sebesen motollálnak, nehogy kifusson az időből, addig szeretné kigombolyítani, mielőtt hernyóvá változna, selyemlepkéje felröppenne, nem maradna más a helyén, csak egy eperfalevél.

Király Zoltán

Vallomás a városról

ez nekem a szülőváros.
honnan kezdjem?
valószínűleg életem legtöbb nappalát
(ha éjszakáit nem is) benne töltöttem.
egy kicsit az enyém is tehát.
személyi igazolványom szerint
neve: Cluj-Napoca.
itt voltam először szerelmes,
majd másodszorra és
harmadszorra.
itt kezdtem érteni
a világ nagy rejtélyeit,
mégpedig, hogy apám miért visz
minden vasárnap fagyizni
s ő mindig három konyakot iszik,
pedig szereti a fagylaltot.
itt egyetemre is jártam, ahol
rövidesen megtudtam, hogyan lesznek
kutyákból szalonnák
meg bármi másból egyetemi tanár.
itt sok mindenhez kezdtem, és
elég keveset fejeztem be.
itt sok barátom volt, és ugyanitt
kevés maradt.
innen bárhova utaztam
mindig ide értem
itt
még templomba is jártam,
be.
itt egy kicsit enyém a
Sétatér meg a Fellegvár
itt néha mintha
otthon lennék.
itt ritkán álmodom,
hogy otthon vagyok.
itt láttam az első
villamost és színestévét
itt egy kicsit enyém
a Főtér.
itt nem tanultam
úszni meg oroszul.
itt egy kicsit enyém a levegő
meg a Szamos.

Kinde Annamária

Akarat rossz virága

Nem számít már a csillagokra.
Vihar zokog lázas szeméből.
Libegnek kert foszlányai.

Áldás egyetlen szemsugárban.
Idegen fényreklámok mossák
Arcát semmiből érkezőnek.

Kinőtt ruhája az alázat
Hol értés és vigasztalás már
Legyőzhetetlen elbukott.

Gyökere megszáradt, elégett,
Vadító rémálom cibálja.
Háza a széllel elrepül.

Tom Vanguard álma a sziréneről

Ha jönne, s nem hazudna,
Magdolna lánya volna,
Térdemre ülne, víg én
Mosolyát mondanám.

Ha jönne forgószéllel,
Puha talpán, sikongva
Az ölembe lerogyna,
Mint egy fáradt najád,

Ha jönne, mint az álom
Körülölelne engem,
Felszállna a hajómra,
Többé már meg sem állnánk

Semmilyen kikötőben,
Csak ott repülnénk egyre,
Ahol a bús sirályok
Vijjogják szét szerelmük

Kék ég kék víz közébe.

nézőtér

Caragiale Kolozsvárott

Ha egy Caragiale előadásról akarunk írni nem kerülhetjük meg a szerző életművének sorsát, sem a Berlinbe visszahúzódó/menekülő Caragiale alakját, különösen ha Caragiale év van, amikor egyre-másra születnek az életművet és szerzőjét méltató írások.

Számomra Caragiale az, aki a szerkezetre figyel. Nem a dráma szerkezetére gondolok elsősorban, hanem az emberi kapcsolatokra, a társadalomra, miközben a lélek belső bugyrainak szakértőjeként mutat fel szövegeiben egy-egy tulajdonságot, érzést, emberi reakciót. Az, aki ennyire ráérez saját nemzetének igazi karakterére, a pozitívumokat és a negatívumokat is látja/láttatja, de ezt a szembenézést már nem lehet elviselni, csak ha eltávolodunk a saját országunktól.

Caragiale az eltávolodás mestere, nem csupán pamflettjeiben, jegyzeteiben, de komédiáiban is, éppen az a távolságtartás, ahogy korának eseményeihez, embertípusaihoz viszonyult biztosítja szövegeinek a mai napig megőrzött frissességet.

De egy Caragiale szöveg nem könnyű anyag egy előadás számára. Ahogy azt a kolozsvári magyar társulat **Farsang**jának műsorfüzetében olvashatjuk, E. Fehér Pál tollából: a román drámaíró „szereti a karneváli jeleneteket. A zajos hatásokat. Az erős, sőt szélsőséges helyzetkomikumot. Ám figurái mindenkor hús-vér emberek."

Farsangi kísérlet

Mona Chirilă a **Háztűznéző**, a **Vérnász** és az **Éjszakák az ezeregyből** előadásai után most Caragialét rendezett a kolozsvári magyar társulatnál. Az erdélyi magyar színházaknál már nem számít kuriózumnak, hogy román rendező irányításával kerül színre egy darab, de, ha Caragiale előadásról van szó ez mégis különös jelentőséggel bír. Hiszen másként rendez, akinek jól (jobban) ismertek Caragiale nyelvjátékai, és másként az, aki Caragiale nyelvét nem beszéli anyanyelvi szinten. A Mona Chirilă által rendezett előadás ilyen szempontból is érdekelt: sikerül-e a bizonyos értelemben lefordíthatatlan szöveg magyar változatát színházi eszközökkel úgy kiegészíteni, csiszolni, megerősíteni, hogy Caragiale jellegzetes világa valóban megjelenítődjék a néző előtt.

Mona Chirilă az egész darabot egy bukaresti külváros (mahala) utcáin játszatja el (a farsangi bál jeleneteit kivéve) ezzel is a Balkán kapujának századelős hangulatát teremtve meg, ahol az élet összes dolgai az utcán, mindenki szeme láttára zajlanak: a foghúzástól kezdve egészen az inkább hálószobába illő jelenetekig. A rendezőnő szereti keverni egy előadáson belül a különböző színházi hagyományok elemeit, ez történik a Farsang esetében is.

Az előadást egy, mintha egyenesen a velencei karneválról érkezett, gólyalábakon járó ember foglalja keretbe. A gólyalábon járó alak háromszor jelenik meg: az előadás első jelenetében (rémületet keltve), a közepén (a farsang egyfajta irányítójaként: vidáman és határozottan) és a végén (botladozva és tragikomikus ijedtséggel), a farsang szellemének megjelenítőjeként. Azonban ez a gólyalábas figura végig kilóg az előadás többi szereplőjének sorából, mintha a rendezőnő arra utalna, hogy az igazi karneváli szellem már nem érvényesülhet a mai időkben. A farsangot igazából a műsorfüzetben kíváncsi karneváli népségként jelzett maszkos alakok képviselik, akik számtalan vidám és szinte már triviális jelenettel szórakoztatják önmagukat és a közönséget, s amikor ők épp nincsenek színen: el lehet játszani a farsangon kívüli valóságot is.

Sár, szerelem

Fentebb már jeleztem, hogy az előadás az utcán zajlik, de fontos az is: milyen ez a helyszín. Egy sáros út, egy forgalmas átjáró, ahol negyedbeli és vadidegen egyaránt megfordulhat, ha nem másért, hogy benézzen Nae Girimea (Bogdán Zsolt) borbélyüzletébe. Ez nem véletlen, hiszen a darabnak tkp. két főszereplője van: Nae Girimea és a farsang. Minden kettejük körül forog, ráadásul módszereik is hasonlóak: a cselszövés és a maszkok gyors cserélgetése, ez a titkuk és egyetlen esélyük a túlélésre. Össze is vannak kötve bizonyos értelemben, hiszen a gólyalábas farsang csak a hétköznapok beköszöntével kerülhet bajba, Nae pedig csakis a farsangi zűrzavarban.

Ebben a bukaresti sárban senki sem maradhat tiszta, Iordache, Nae segédje (Molnár Levente) épp úgy, mint a Segédfogalmazó-gyakornok (Dimény Áron). Igaz azonban, hogy tisztaságukat különbözőképpen vesztik el. Molnár Levente külvárosi ficsúrt játszik el, akinek már rég nem tiszta a lelkiismerete, egy szemtelen borbélylegényt, aki tudja mikor kell visszavonulni egy-egy zavaros helyzetben. Dimény Áron Segédfogalmazója hús-vér caragiale-i figura, arcán a szent együgyűek vonásaival, akik, ha fáj a foguk: a fogót lelkiismeretfurdalás nélkül irányítják mások fogai felé. Dimény játéka már itt is nevetésre ingerel, de igazán komikus kártyáit majd csak a második részben: pösze és részeges, „zsibbadt" figuraként mutatja fel a nézőnek.

A sáros utcáról nyíló borbélyüzlet magához vonza a hölgyeket, a bukaresti külvárosban élő nők két típusát: a nagyvilágibb Didina Mazut (Gajzágó Zsuzsa) és a filigránabb, de szívós és akaratos Mița Bastont (M. Kántor Melinda). Gajzágó Zsuzsa egy lágyabb, de mégis erőteljes Didinát formál meg, M.Kántor Melinda egy érzékeny, de a gyenge idegein furcsamód mégis jól uralkodó "hölgyet" alakít. Mindkettő, hajlandó megvívni Nae kegyeiért, de világos, hogy nem érzelmekről van szó, sokkal inkább unalomról, hiszen két idősödő férfi tartja ki Didinát és Mițát, akiknek csak az úri dáma alűrökhöz van szükségük Pampon és Mache pénzére.

E két akaratos „hölgyet" egyedül Naenak sikerül kordában tartani. Bogdán Zsolt egy furcsa keverék-szereplőt játszik el, hiszen mozdulataiban gesztusaiban ott van a szemétdomb legjobb kakasának gőgje, de hangja behízelgő, ha kell. Mozdulataiban van valami kígyószerű, nem okoz neki különösebb gondot a visszavonulás, de csak azért, mert gondolkodási időre van szükség, vagy éppen támadásra készül, de leginkább mégis egy feltörekvő rroma csávóra emlékeztet.

Mindenki igyekszik egy igazi Caragiale stílusú alak megformálására, de ez Bács Miklósnak sikerül a legjobban: Jancu Pampon szerepében. Az egykori rendőrtiszt fellépése, beszédmodora (hadarási stílusa) rámenősége és szemtelensége, gyors gesztusai, ideges és darabos arcjátéka igazi, klasszikus Caragiale-i alakká avatják Bács Miklós Pamponját, aki olyan könnyedén mozog a komédia légkörében, mint a színpadon gyorsan mozgatható díszletek, amelyek gördülékeny és könnyen végrehajtható tér-váltásokat tesznek lehetővé. Bács Miklós egyik pillanatban mint komoly katonatiszt beszél, hogy a következő pillanatban előbukkanjon a cinkelt kártyák szakértője, máskor mint kemény akaratú férfi szólal meg, de aztán hirtelen elsírja magát, meghatódva Mache (Nagy Dezső) szerencsétlen helyzetétől. A legjobb az, hogy minden mozdulata a komikum terén marad, szomorú vagy vidám: így is úgy is komikus figuraként rögzül a néző emlékezetében.

Megrendezni Bukarestet

A kolozsvári Farsangban fontos szerephez jut a beszédmód, a gesztusok, hiszen az a világ, amelyben a Farsang játszódik: egy a nonverbális jelekre a megszokottnál jóval hangsúlyosabban alapozó világ, az egykori és a mai Bukarest. A beszédmód gyors, hadaró (néha már érthetetlen), ritmusa a fővárosi román beszédre emlékeztet. A századfordulós, két világháború közötti időszakot idézi a zenei betétek egy része, sanzonok andalító ritmusai. Cigányzene festi alá az előadás egyes „tablóit", elsősorban azokban a jelenetekben, ahol napraforgómagot köpködnek szét. Nem maradhat el a „mics" és a sör; igaz, hogy nincs május elseje, de egy igazi bukaresti minden sátoros ünnepen micset eszik - évszaktól függetlenül. Civilizált és tiszta helyeken zajlik ez a farsang: mindenütt napraforgómag, a sarkon, teraszokon szükségüket végző emberek, egyszóval minden, ami egy hamisítatlan, balkáni bazárhangulatba belefér. Túl a komédián, játékon és játékosságon a rendező jó adag társadalomkritikát is belevisz az előadásba. Sajnos olyan dolgok is megjelennek a játék során, amelyek, bár a pergő ritmusú komédiázást nem billentik ki a helyes kerékvágásból, a nézőt annál inkább zavarhatják.

Színházi memóriapróba?

Erős bennem a gyanú, hogy Mona Chirilă a Farsang előadásába egy memória-gyakorlatot csempészett be: saját előadásaiból (de másokéból is) díszletelemeket, kellékeket vett át, hogy a nézőket próbára tegye, vajon észreveszik-e? Köszönjük, észrevettük, most csak néhány példát sorolok fel: a karneváli sokadalom által behozott madarak egy korábbi Chirilă által rendezett előadásból kerültek át, egy madárkalitka az Ezeregyéjszaka meséiből. Ez utóbbiból jutott a Farsangba egy varrógép is (mint ősi női harcieszköz). Vlad Mugur kolozsvári Hamletjét idézik a fehér deszkapallók és az asztalok is. A rendezőnő talán ezekkel az átemelt részletekkel, idézetekkel is azt a sokszínű forgatagot kívánta kiegészíteni, ami a farsangot és a bukaresti külvárost egyaránt jellemzi. De ez csak feltételezés, mindezt már az előadás után gondoltam el, előadás közben csak zavart.

Ha a memóriapróbás idézeteket leszámítjuk, akkor nézhető, sikeresen nevettető vígjátéknak, komédiázásnak számít a kolozsvári Farsang; és olyan pillanatok, mint Pampon és Iordache vallatási jelenete, vagy az, amikor Nae Girimea szeretkezés helyett hirtelen tökmagozni kezd, biztosan megmaradnak emlékezetünkben egészen a következő memóriapróbáig.

KARÁCSONYI ZSOLT

I.L. Caragiale: ***Farsang (Seprődi Kiss Attila és Sylvester Lajos fordítása)***

Kolozsvári Állami Magyar Színház

Díszlet-, jelmez-, és maszktervező: ***Eugenia Tărășescu-Jianu m.v.***

Zenei összeállítás: ***Corina Sârbu m.v.***

Rendezte: ***Mona Chirilă m.v.***

Szereplők: ***Bogdán Zsolt, Bács Miklós, Nagy Dezső, Molnár Levente, Gajzágó Zsuzsa, M. Kántor Melinda, Dimény Áron, Ambrus Emese, Fodor Edina, Vindis Andrea, Laczkó Vass Róbert, Sinkó Ferenc, Tyukodi Szabolcs.***

Kovács katáng Ferenc

A napok maradéka

(részletek)

IX

A hóra emlékszem, egyedül vagyok. Fázom. Megint egyedül kell maradnom a hideg hálószobában, ágyba bújni, dideregve várni, míg a testem felmelegíti azt a minimális tartományt, ami az éjszaka maradék részében nekem adatik.

Ahogy a szemem alkalmazkodik a sötéthez, egyre világosodik. Telihold van, a hó szikrázóan ragyog. Az utcai lámpa csak pislákol, még a higanygőzös, ostornyeles korszak előtt vagyunk. Elvétve közeledik autó, fényszórója végigpásztáz a falon a menetirányával ellentétesen. A falon kirajzolódnak a halványkék sablonminták a fénysávok mentén. Egyesével számolok a következő mutatványig. Sokáig, időtlen időkig várok.

Szervusz, Barbara. Aranyhajú, fürtös szépséget köszöntök így, felrajzszögezett reklámfotót az ajtóm belső oldalán. Szerencsés nap záloga, ha először őt pillantom meg. Rányitom a szemem, beragyogja a reggelt. Most még öreg este van. Jó éjt, Barbara. Lámcsak, megint mi ketten...

Csendes az utca. Léptekre fülelek. Várok. Mindig csak várok. Azt az aritmikus cipőkopogást pásztázom a környék neszeiből, amitől végre oldódni kezd a szorítás a gyomorszájon. Szívem a torkomban zakatol, ha végre közeledik az Apám, a várt cipőkopogás. Végre hazavetődött. Hazakergette a magány. Ahogy itthonról menekül a társaságba, úgy menekül vissza sivár, jégverem lakásába. Menekült a falujából is egy iparoscsalád védőszárnya alá, s menekül a kispolgári zűrökből hétvégeken a falusi magányba. Menekül tőlem is, keresztül a cimborák forgatagán, az el nem fogadható szeretet elől.

Kaparászik a zár körül. Kulcsa van, de letagadja, ha látni akar, ha feloldozást vár tőlem, ha ellenőrizni akarja pillanatnyi viszonyunkat. Ma egyedül is betalál lakrészébe, s talán nem kopog be hozzám, ha beszélgetni kíván. Hosszan matat, magában beszél. Érzem, hozzám intézi szavait. Végeláthatatlan monológba kezd. Heverője legszélén ül, fejét tenyerébe hajtja. Fülem zúg, amíg élesre hangolom. Áthallok a vastag közfalon. Kétoldalán párhuzamosan futnak heverőink. Próbáltam már átrendezni a szobám, de akkor kikerültem az általam még kontrollálható áramkörből. Váratlan helyzetek törhettek rám, ellenőrizhetetlen mozzanatok.

Így áthallok a falon, látom Apám minden mozdulatát. Ahogy szeme bizonytalanul az asztal sarkát keresi a konyha másik végében. Cigaretta után kutat, hallom az összegyűrt, üres csomagok tompa puffanását a kőpadlón. Valamit csak talál a sok limlom között, mert gyufa sercen. Megrándul a fejem, mintha a fellobbanó lángtól kellene óvnom a szemem. A cigarettához, az első szívások után, társaság kell. A szokásos forgatókönyv szerint történik minden. Halkan átkopog, ne ébresszen, ha alszom, de még halljam, ha ébren vagyok. Visszafojtom a lélegzetem is, pedig úgy érzem, az elmúlt percekben sem vettem levegőt. Beszél hozzám. Tudja-e, hogy hallom? Látom megnyúlt arcát, vizenyőskék, zavaros szemeit, nikotintól foltos, kicserepesedett száját. Haja szemébe lóg. Bal kézzel átlósan, mint mindig, de most szögletesebb mozdulattal, hátrasimítja. Felsóhajt, könnyekkel küszködik. Nem bírja tovább egyedül. Benyit hozzám. Eddigre már kulcsra zárom az ajtóm. Csalom magam, hátha visszariad egyszer, mitől is, az újabb kopogástól, a többszöri kopogástól, a halk szólongatástól – ébren vagy? Nehezen adom meg magam, hiábavaló az ellenállás. Csak egyszer, egyetlen egyszer fordult elő, hogy nem én adtam fel. Máris rohantam ellenőrizni, nem tett-e kárt magában.

Ajtót nyitok, álmosságot, ébredést mímelek s mostantól szemtől szemben harcolunk. Harc, küzdelem ez a javából. Óvatos, tisztelteljes a részemről, reménytelen az övéről. Nincs igazság részrehajlás nélkül, sérelmeink feloldhatatlanok, az élet úgy szar, ahogy van. És most azon igyekszünk, hogy harcállásainkat megerősítsük. Nincs más megoldás a magány és az alkoholmámor ezen állapotában. S itt az árnyalatoknak is súlya van. Türelemmel várom azt a pillanatot, amikor megszólal s én megszólalhatok. Fontos és pontos a koreográfia. Aki vét, az megkeserüli. Időt veszít. Harci állást. Nem babra megy a játék. Ha nincs türelmem, hajnalig tart a huzavona. Dugi italok kerülnek elő, s várakozás az ellazulásig, a szózuhatag beindulásáig, füstködön, szezgőzön át, napkeltéig, onnan napnyugtáig. S van, hogy a patthelyzet végzetessé válik. Apám újbóli menekülésszorozatáig vezet.

A mennyezetet bámulom, s a beállt csendet fülelem. Apám egyenletes szuszogása nem téveszt meg. Ülve sosem alszik el. Erőt gyűjt, vagy bátorságot, vagy mindkettőt.

Megint cigaretta után kutat. Még nem oldódott fel eléggé. Időt akar nyerni. Megérzem előre, nem ér váratlanul, hogy megkésett reflexekkel, mint a lassú filmben, végigkutatja zsebeit, azokat is, amiben soha nem tart semmit. Az asztalom becserkészése következik, s érzékelhető a megkönnyebbülése, hogy ott sem talál semmit. Ok a megszólalásra.

– Van egy cigarettád, fiam? – Fiam. Ez a legmelegebb szó tőle, amit valaha nekem juttatott.

Füstölünk. Ki-ki a maga hamutartóját babrálja. Hanyatt fekszem, magasra fújom a füstöt. A karikák nem oszlanak szét, csak a mennyezeten. Áporodott, párás a levegő. A számban megkeseredik a nyál. Pár csepp gint görgetek a pohár fenekéről végig a nyelvemen. Józanabb soha nem voltam. Tiszta fejjel kell kihúznom ezt az éjszakát, a magam fegyverével küzdeni. De létrejöhet-e kapcsolat két különböző alkoholszinten álló között? Mégis jobb, ha most józan maradok.

Nem sejtem még, hogy egy időszakban kommunikációs és egzisztenciális problémáimra én sem találok az alkoholnál jobb megoldást.

Ez kell nekünk most, ez a végtelen várakozás, mondhatni, a hiábavalóság és a reménytelenség.

Türelmetlen vagyok, valami hülye megjegyzéssel felborítom a rendet Apám fejében. Egy cigarettányi időt várhatok megint. Elbóbiskolok. Tisztulnak Apám szemei, fényesek, kékségük mélyül. Hidegebbek is. A van még egy cigid mögött nincs már a fiam megszólítás. Ez egy különlegesen nehéz éjszaka lesz. Panaszáradat, önsajnálkozás helyett ma vádaskodások sora jön. A kioktatások, hogy mit kell csinálnom és hogyan. Bár mindegy, úgyis rosszul, sehogy se, vagy még annál is rosszabbul sülnek majd el dolgaim. Hiszen P mindent olyan jól tud – mosolygok cinikus keserűséggel magamban –, sikerei, példás családi élete a bizonyíték rá.

Hangot tévesztek megint, mert unom a papolását pont most, pont tőle és egyáltalán. Persze, meghátrálok, tudom a szerepem, mint eddig mindig és ezután is; hozzásegítem, hogy önző módon, nyakon öntsön tengernyi bánatával, fájdalmával, sikertelenségével.

Gondja neki is van velem. Beteges túlérzékenysége okán biztosan sokat szenvedett távollétem, távolságtartásom, másságom miatt. Kijózanodik, a füsttől és az álmosságtól kábán aludni tér. Mutatóujját cinkosan a szájához emeli, és csendre int. Pszt! Ne ébresszük fel anyád, mert kikapunk, s bizonytalan léptekkel távozik.

Életében soha nem tudta meg tőlem, hogy azok a hazavárások, azok a meghunyászkodások, meghallgatások az éjszakai csöndben már-már elviselhetetlenek voltak.

Ma könnyebb talán? Ott áll a lépcső tetején, emlékeimben, a bejárati ajtó előtt. Szemből süt a Nap. Kalapja beárnyékolja az arcát. Nem látni hideg, kék szemét, szigorú, keskeny száját. De egy cinkos mosolyt ott vélek felfedezni a szája szögletében.

Magányba burkolózva, mint bagófüstös felöltőjébe, kalapját szemébe húzva tőlem úgy ment el, hogy örökre visszajár.

XIV

A napok maradéka...

Tombolt az ősz körülöttem, s hordta szele színes levélhalmazát. Bokáig gázoltam benne, suhintottam magam előtt. Kavargott, felkapta egy újabb szél, vitte tovább. Ballagtam utána, végtelen volt az időm. Hosszú az ősz, s reménytelen.

Gyertyát gyújtani mentünk. A sötétedést vártuk. Délelőtt tisztítottuk a sírokat, virágot vittünk, koszorúkat.

– Csokrot – csattant fel Anyám. Ne bosszants, koszorút temetésre visznek. Itt elakadt, érezte talán, megbicsaklott a logika.

– Koszorú – erősködtem. – Aminek vesszőkeretet fonnak, gyűrű vagy félgömb alakban, aztán teletűzik virággal. Az koszorú.

– Velem ne szájalj! Csokor. – Ezzel Anyám le is zárta a vitát.

Óriásfejű, borzas krizantémok illatoztak minden évben a szeretteink felett. Vártuk a rokonokat, ismerősöket. Jöttek, szertartásosan köszöntöttük egymást, gyertyát gyújtottak, imádkoztak, törölgették könnyeiket. Majd szóba elegyedtünk. Megnyílt a haragosok szíve, összeborultak szétzilált családok. Itt egymásra találtak elhagyott szeretők, a halottak kibogozták utódaik összegubancolt életét s a fénylő lángocskák, mécsesek felett, a temetői kísértetfénylobogásban átszállt felettünk a szeretet.

Amíg gyerekek voltunk, a szélfútta gyertyákat mi gyújthattuk újra, s ha a szél nem segített, magunk oltottuk ki a lángot, s játszadoztunk végtelennek tűnő gyertyalobogásban. S ha gyerekek voltunk még valóban, hazamenet mézeskalácsot kaptunk. Kétfélét. Mézespuszedlit, hogy megegyük, s egy másikat az örökkévalóságnak, a tükör elé dísznek. Mi lovat vagy kardos huszárt, a lányok szívet, polyásbabát.

Otthon tort ültünk.

– Halotti tor – kötözködöm Anyámmal.

– Nem. Ez csak tor. – Ez is kategorikus kijelentés volt részéről, mint a koszorús-csokros. – Temetés után ülünk halotti tort, oktatott, hogy mások is jól hallják.

– És disznóóléskor – replikáztam. Vesztemre. Anyám elsírta magát. Szégyellt a rokonok előtt. Nyelvelek, szentségtelenkedem, de így van ez, egyedül kellett nevelnie.

Apám varrógépe ekkor is ott zakatolt a házunk végében. Mindenszentek, ha hétközre esett, Apámnak nem volt ünnep. Majd a rákövetkező vasárnap. Kifényesíti cipőjét, kivonatozik falujába s meglátogatja halottait ő is. De akkor még ott zúgott gépe a fülünkbe, hallgattuk egy darabig. Anyám magányába süppedt, elfelejtett tovább sírni. Csak én vártam tiszta szívvel, tiszta lelkiismerettel az esti vacsorát, a tort. Délelőtt Nagyapámmal két temetőben is jártunk. Az Alvégesiben és az Északiban. Üres kézzel sem kis teljesítmény időre megjárni.

Orromba szállt az avar illata. Kavargott a szél a tölgyfák törzse körül. Cipőm alatt s körül a nyár hevert. Rozsdavörös falevelek, elfakult esték, kibicsaklott találkák. Megannyi apró mozzanat. Törött tükörcserepek, versfoszlányok, befejezetlen mondatok.

A napok maradéka...

Penckófer János

[Megnevezhetem-e általad]

Megnevezhetem-e általad
a szavak tapintatlan csöndjét,
azt a hallgatást, amely
a mondat angyalának
érdeme? Tudom, mi sem áll
Tőled távolabb, minthogy
hozzásegíts a megnyugvást
ígérő némasághoz, mégis
elbizonytalanodom.
Ma éjjel olyan közeli a fájdalom,
ebben a sajgásban a régi
napok éjei vezetnek. Szavak,
melyekkel hiába gondolták
el a kimondásodat, és
ugyanakkor épp e szavak
kínálják a megközelítésedet.
Utak, a visszatérő napok
útjai ezek.
Láthatatlan kezek tapogatnak
bennem, de a kiújuló
remegés csak hasonlít a régi
félelemhez. Aki egy műtő
hideg vasaira gondol,
hallja a fémes koccanásokat,
de aki már látott megriadt
szemekbe nyíló távolságokat,
ő felteheti ezt a kérdést.
Téli szél mozgatja kinn a téli
fákat, és az árnyak foltjai
a függönyről lelépnek.
Inkább nem oltom el fényt.
Beszélnem kellene magamról,
aki szájára veszi a meg-
nevezhetetlenségedet. Arról,
hogy tudom, ez az én csak
félig vagyok én.
Édesistenem, hová terelnek, mondd,
hová a néma angyalok? Hová
visznek a nyelv angyalai,
hogyha még nem az el-
hallgatás beszélő csendjére
kell ébrednem reggel? S egy
mondat szótlansága tovább
feszíti az éjszakát, az éj rám eső
részét – Benned.

Markó Pál

Üres batyummal

Üres batyummal egy régi arc galambként fészkel emlékemben, nincstelen lovamra újra várok füves zablával, kender kötőfékkel. Számtalanszor álmodom a szegénység fényéről. Sokat sátorozott velem a világ, egy őszinte hang nélkül eldőlt orgonabokros utcánkra hullnak a csillagvirág szirmai, de reggelre szobámba benevet a Göncölszekér. Megunt kökényes hajnalokban riadt magányomban ébredek ...ősszel egykor zokogtam a jó étvágyú falkából egy kóca tarlóról elcsatangolt répásban, hiányát csak az akolba tereléskor vettem észre ...engem a kamaszkorom felkelő Holdfénye nem virrasztott, vadvirág hátán volt kialvatlan éjszakám. Így is a tavasznak kotlóstyúkja lett a zöld-szitakötős nyár. Bár megszúrta az öreg Kecskemét hajam szitálta éveim, mégis városom nyomott ecsetet a festők kezébe, szerelmet a lángoló tüzű ifjúság szemébe. Versíráshoz tollat, rangot, hogy ne kószáljon el a reménylapjára írt szeretet soraim, a faág hegyén az élet kibögyösödik. De hamar őszbe hull a megcsonkult gólyaléptű nyár. Vágyaim fecskéi elsuhannak díszkendős délutánon. Poros zongorámról nem röppennek fel, magastornyú szerelemről írt hangjegyeim. Omló sziklák hasadékából vonít a szélfarkas csorgó nyállal vegyül leheletével ...erőtlen gondolataim cérnaszálként szakadozni kezd, szeretetem csobogó patakként oly nagy óceánba vezet, gyalog, mezítláb felkeresnélek. Kedves csak szólnál hozzám. De az arató kaszások égi suhanásával szavad elhalkul. Őszülő éveimet kimért időm kíséri.

A fáklyavivő

– Elfelejtett beszélgetés Kós Károllyal –

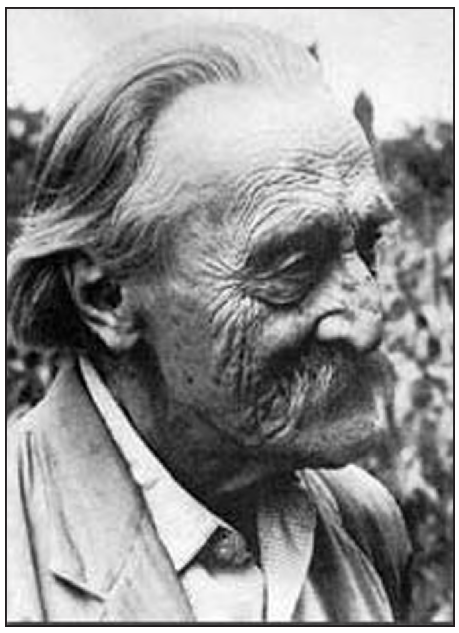

Huszonöt éve halt meg Kós Károly, az építész, író, grafikus, könyvkiadó, politikus.

Romániai magyar irodalmunkban betöltött félévszázados szerepét legérzékletesebben a költőről mondott, sokszor idézett, találó parabolája jeleníti meg: „. . . emberek álltak az állomáson, és mikor elébük gördült a sors szekere, tülekedve tolongtak fel rá: a pap, a bíró, az úr, a politikus. Csak egy ember maradt le: a költő, számára már nem jutott hely. S ő – mert éjszaka volt – fáklyát vett a kezébe. Elindult a szekér előtt, hogy az utána jövők lássák az utat. Nappal a szekér mögött haladt, hogy alkonyatkor kéznél legyen, mutassa az utat."

Kós Károly is fáklyát vett a kezébe, hogy sorsdöntő pillanatban, – mikor mások még fel sem ocsúdtak a kábulatból – józan ésszel, biztos ítélő készséggel utat keressen és találjon. Az első világháború viharának elvonulta után, éltető fuvallataként hatott a józan gondolkodás megfontolt hangja, a **Kiáltó Szó** című röpirat. Társszerzői: Paál Árpád és Zágoni István.

Az Erdélyben élők közös sorsa tény, amelyet sem letagadni, sem elhallgatni nem lehet, csak tudomásul venni és öntudattá érlelni. Ebből következik, hogy a közös munka szükségszerűség, kötelesség. A tettnek alkalmazkodnia kell a megváltozott politikai viszonyokhoz – ez nem megalkuvás – ez a lét parancsa, így kívánja a romániai magyarság politikai és művelődési érdeke. Ezt viszi be a magyarság tudatába, ezt véteti tudomásul a röpirat: „Kiáltó szó vagyok, ezt kiáltom: építenünk kell, szervezkedjünk tehát a munkára".

Egy második, erdélyi „Kazinczy-kor" áldozatra kész, önzetlen alapítókat kíván, mint Kós Károly és Benedek Elek. A kulturális és a közéletet az alapoknál kell kezdeni, figyelembe véve a nemzetiségi sors sajátosságait. Az elvetett mag hamar szárba szökken: 1921. június 5-én Kalotaszeg népe megalakítja az Erdélyi, illetve a későbbi Magyar Néppártot. A kalotaszegi program politikai tennivalók mellett, kulturális célokat is megállapít: egy ismeretterjesztő néplap sürgős elindítását. A mindig tettre kész Kós 1921 novemberében útjára indítja a VASÁRNAP című politikai népújságot. A váltóra kapott pénzzel megjelentett lap 1922 nyarának közepe után már saját bevételeiből fedezi kiadásait. 1923 elején Szentimrei Jenő vállalja magára a szerkesztést és új formában VASÁRNAPI ÚJSÁG néven adja ki a lapot. A merész vállalkozásra válaszolva a konzervatív oldal MAGYAR NÉP címmel, Gyallay Domokos szerkesztésével ellenlapot indít és a néplap háttérbe szorul, összeroppan (1924) a tőkeerős vetélytárssal való versengés, valamint a fokozódó ellenpropaganda kettős szorításában.

A következő lépést az ERDÉLYI SZÉPMIVES CÉH létrehozása jelentette. Alapító tagjai: Kós Károly igazgató, Kádár Imre, Ligeti Ernő, Nyirő József, Paál Árpád és Zágoni István. A kiadó lehetővé teszi a köréje tömörülő írók számára, hogy távol tarthassák magukat a pesti aszfaltirodalomtól és a lelketlen hazai vállalkozók merkantilizmusától. A Céh rövid idő alatt versenyképessé szilárdul, 1926 után magára vállalja a **Helikon** lapjának kiadását, 1944-ig működik. Kós Károly az irányításon kívül aktívan részt vesz a kiadványok szerkesztésében, kivitelezésében. Sokoldalú tehetségét teljes egészében népének szolgálatába állítja. Amellett, hogy az ERDÉLYI HELIKONt szerkeszti, eredeti, értékes szépirodalmi műveket ír, a Szépmíves Céhet igazgatja, hű marad a grafikához és az építészethez is. Az ő tervei alapján épülnek: pavilonok a budapesti állatkertben, a zebegényi katolikus és a kolozsvári református templom, marosvásárhelyi munkás-lakóépületek, a sepsiszentgyörgyi múzeum, városi és falusi lakóházak. Nyughatatlan szelleme soha nem fogy ki a kezdeményezéséből, sokszálú cselekvéseinek valóságos reaktora. A szovjet megszállás után bekapcsolódik a Magyar Népi Szövetség munkájába, mint parlamenti képviselő, majd főiskolai tanár nyugdíjazásáig.

Sokoldalúságának titkát, tetteinek mozgató rugóit kutatva kerestem fel otthonában 1971 december 25-én az immár kilencvenedik évéhez közeledő Mestert. Halk kopogásomra határozott férfihang felelt, . . ."Tessék". . . és beléptem és előttem állt huncutkodó mosolyával, sokvonásos homlokával, kézszorításának egykori keménységét eláruló erejével, az évek súlyával dacoló friss szellemiségével. Miután átadtam Olosz Lajos ajánlólevelét és vázoltam jövetelem célját, készségesen válaszolt kérdéseimre.

Beszélgetésünk a marosvécsi találkozók felidézésével indult.

- A tizedik találkozót egy Kós-asztal örökíti meg; a köztudat Helikon-asztalként tartja számon. Hogyan készült?

- A Helikon-asztalt én terveztem, engem bíztak meg, csináljak egy kőasztalt Kuncz Aladár emlékére. A kivitelező egy vistai ember volt, a követ is onnan bányásztattam ki, mivel megfelelő, jó fagyálló kő kellett.

- A kritikák, értékelések sokhelyt együtt említik a Szépmíves Céhet a Helikonnal. Mi az összefüggés közöttük?

- Az ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH vállalkozás, könyvkiadó, mely a történelem, a könyvkiadás és az olvasóközönség igényéből született. Létrejötte lehetővé tette erdélyi könyvek, színvonalas, értékes szépirodalom megjelentetését. A marosvécsi HELIKON évenkénti írói találkozó volt, nem szervezet, csak baráti társaság. A helikonisták azok voltak, akiket Kemény János meghívott. A vécsei névsor tudtommal többször is megváltozott. A Helikonnak az ESZMC-hez annyi köze volt, hogy a Céh vállalta a Helikon folyóiratának kiadását, miután valakinek vállalnia kellett. Az ERDÉLYI HELIKON 1200-1300 példányban jelent meg, nagy ráfizetéssel. Ment az sokfelé iskolákhoz, magánosokhoz, mégis. A Helikon előtti folyóiratok, melyeket Aradon (Periszkóp, Géniusz), Váradon (Magyar Szó, Tavasz), Marosvásárhelyt (Zord Idő) indítottak, mind a ráfizetés miatt buktak meg. Ameddig a mecénás vállalta a ráfizetést addig megjelentek, utána megszűntek. A könyvkiadás az más volt, arra sohasem fizettünk rá, azért tudtuk vállalni a HELIKONt.

- Mi ennek a magyarázata?

- Egész egyszerűen az, hogy a közönség inkább vette a könyvet, mint a folyóiratot.

- A sikeres könyvet kiadták-e újra?

- Nem, minden könyvet egyszer adtunk ki, ez elv volt.

- Nemrég a Korunk (1971/10) közölte részletes emlékezését az ERDÉLYI NÉPPÁRT megalakulásáról. Felkérésre írta?

- Azt megszakításokkal, hosszabb ideig írtam, kizáróan emlékezet után , a neveket már felejtem. Én egyszerű levélnek szántam, a Szerkesztőség kérte, hogy lehozhassák.

- Emlékezést serkentő forrásanyagot sem használt?

- Nekem olyan nincsen, az én 1944 előtti dolgaim elégtek, csak 1944 utáni írásos anyagom van s ezek a könyvek.

- Az említett Korunk-számot olvasva felvetődik bennünk a kérdés: ez egy születendő emlékirat része?

- Ah, dehogy, az elején hozzákezdtem emlékezni, de abbahagytam, mikor láttam, hányan próbálják tisztára mosni magukat, olyanok is, akiknek erre semmi okuk. Persze, akik a legtöbbet szenvedtek, még hallgatnak.

Eddig az 1971-ben lefolyt beszélgetés. További eligazítást egy régebbi, Huszár Sándornak adott nyilatkozatából nyertem: *„...cselekvő ember voltam...csináltam...mindent: grafikát, nyomdászatot, gazdálkodtam.... ez jött anélkül, hogy elhatároztam volna... mindig az események szabták meg, hogy mit kell csinálnom, hová kell állnom. Sose szerettem visszanézni. A Budai Nagy Antalban is előre néztem... Ezért nem írok emlékiratokat, semmi efféle. NEM SPEKULÁLTAM, ÉLTEM."*

Hogy miből s hogyan született az Életmű, kevesen tudják, kevesen azért, mert az élet összebogozta szálakat nehéz szakítás nélkül kibontani, hozzáértést, türelmet, mély átélést, gazdag képzeletet feltételez. A valódi, a teljes kép körvonalazódásához nagy segítséget nyújthatna az önkritikai igényű összegezés, csakhogy akik valóban érdemlegeset tettek, nem centizték le előzőleg tetteiket, nem filmjelenetet játszottak, hanem megismételhetetlenül ÉLTEK.

Kós Károly közülük való.

HEVESI JÓZSEF

Noli me tangere!

A géniuszok halhatatlanok

Az irodalom bolygóján ott keringenek a géniuszok szellemei. Fényéveket bír ki halhatatlanságuk, melyhez mi, halandók el nem juthatunk. Mégis, mert vannak, általuk mi is osztozunk a sugár erejében. Bevilágítják évezredes múltunkat, üzennek a jelennek és a jövőnek egyaránt. Nem férhet hozzájuk halandó, és mégis , hányszor próbálkoznak a becsvágyó irodalmi csinovnyikok a lehetetlennel.

Nem felejtem el azt a napot, amikor Kós Károly centenáriumára készültünk. Temesvár szülöttének méltó emléket akartunk állítani, s ezért segítségül hívtuk azokat, akiknek szava nem halványítja el, hanem mintegy felszívja a fényeket. Reiter Róbert írt akkor cikket (a mai napig kéziratban maradt) a temesvári Kós-házról, de az utolsó pillanatban egy csinovnyik, kihasználva az író életének egyik, politikailag nem kedvező momentumát, beadványt írt, letiltatta az ünneplést. Ifjúkorom egyik bálványát akarta ledönteni, de nem tudta. A sebek viszont ma is fájnak, mintha bűnösnek érezném magam azért, hogy mindez az én koromban megtörténhetett. Nemcsak a diktatórikus hatalom, nem a társadalmat megmételyező gyanakvás, hanem a korcs utódok irigysége volt az, ami kikezdte az emlékezet egészséges, szépen viruló rózsafáját. Kós „politikailag" kompromittált, Kósra nem lehet, nem szabad emlékezni. Csakhogy az emberek tudatából nem lehet kiszakítani, rendeletekkel kiírtani a gyökereket. Kós szellemünkbe hatolt, szívünkbe telepedett, formált, gyógyított, engesztelt a szép szó erejével. Miért is emlékezem most erre, amikor, lám, végre ismét szabadon ünnepelhetjük az írót? Talán azért, mert az akkor ejtett seb még most se gyógyult be, s mert annak a bizonyos kultúrcsinovnyiknak most, a harmadik évezred elején újabb követői akadnak. Nem, dehogy is bántják az áldott, jó Kós Károlyt, azt is elfelejtették, hogy valaha letiltották. Ők a fénykoszorúk vagdosására szakosították magukat, talán azt remélve, hogy ha életművel nem is, de egy kis botránnyal beírhatják majd nevüket a történelembe. Hiú vágyak, dőre elképzelések. A géniuszok lángját nem lehet eloltani. Homályos üveget ugyan tarthatnak vissza-visszatérő szellemük elé, de ez nem tarthat sokáig.

Nemrégiben jutott tudomásomra, hogy egy ilyen kultúrcsinovnyik Franyó Zoltán babérjait akarja megdézsmálni, mondván – korabeli dokumentumokra hivatkozva – hogy a nagy Mester életpályája korántsem volt egyenes és tiszta, mint ahogyan azt (mi ?) képzeljük. Szent küldetésének tartja tehát bebizonyítani, hogy Franyó botrányos ügyek főszereplője volt, hogy a kor politikai irányvonalának szellemében néha meghúnyászkodott, hogy számára semmi más nem volt fontosabb a hírnévnél és dícsőségnél. A szánalomraméltó csinovnyik most azt indítványozta, hogy vegyük le Franyó Zoltán nevét a magyar írói csoport alkotó köre „homlokzatáról", melyre éppen azért került, hogy titáni munkáját, géniuszát felvillantva rangot és becset adjon e közösségnek.

Hálátlan utókor – mondaná a Mester – hisz mit meg nem tettem értetek, hazajöttem a nagyvilág minden tájáról, nyelvetekre ültettem át a világ líráját, Adyt szólaltattam meg németül, kínai, ógörög verseket oltottam anyanyelvünkbe, s ti, hálátlanok felhánytorgatjátok nekem életem botlásait? Aki megélt több mint három emberöltőt, aki kilencvenkét esztendőt hagyott maga mögött, az a mindig bizonyos társadalmi- történelmi keretek között zajló élet megannyi buktatóján vergődött át. Franyó, a bohém, a zseni, az okosan manőverező újságíró sokszor bejárta az élet poklát. Ha megalkuvásra kényszerült, ha zsarolásba taszította a szükség, ő akkor is alkotó ,Mester marad. Herder díjas műfordító, költő (századeleji verseinek gyűjteménye még kiadásra vár), az írott szó hatalmát birtokló publicista, irodalomszervező (a temesvári magyar irodalmi kör elnöke hosszú évtizedeken át), világkönyvtárat testált a város íróira.

Nem lehetek a géniuszok prókátora. Nincs szükségük erre. Soraim fájdalmas érzésből fakadnak. Ha megtagadjuk őket, lelkünket, szellemiségünket tagadjuk meg. Magunknak ártunk, nem nekik. A bolygón világító csillagokból érintetlenül árad tovább a fény. Noli me tangere ! Ne bántsátok csillaglétemet! Én fényleni és világítani fogok végtelen időkig.

Mi, halandó utódok pedig felnézünk az égre és azért fohászkodunk, hogy a karrierista kis csinovnyikokat eleméssze a fentről áradó, vakító fény.

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Megszerkesztett látomások

Molnár Zoltán festői világa

Ha élne, Molnár Zoltán festőművész ezen az őszön töltötte volna be 65. életévét. A Sors nem volt kegyes hozzá: kiméletlenül megfosztotta a idős kor nyugalmától, szelíd bölcsességétől. Immár három és fél esztendeje Temesvárott, a józsefvárosi temetőben alussza örök álmát. Túlságosan korán jutott osztályrészéül a végső nyugalom, amely eleve szöges ellentétben áll tevékeny alaptermészetével, egész emberi és művészi magatartásával, mozgékony, nyugtalan, esztrovertált egyéniségével. Élete és művészi pályája pezsgő, ígéretesen felívelő, reményteli szakaszaiban alkotókedve magas lángon és hőfokon logobott. Fölfokozott lendülettel, szívóssággal és kitartással dolgozott nagyszerű és mértékadó alkotásokkal gyarapítva értékes és többrétű életművét. Mélységesen hitt művészetében s mindabban, amit műtermében alkotott, megteremtett. Gyermeki hiszékenységgel bízott a felvillantott, a jóhiszeműen, számítóan vagy felelőtlenül meglengetett lehetőségekben. Nyomban terveket, vázlatokat, maketteket készített, s szívvel-lélekkel beleélte magát a ködös, bizonytalan ötletek, elgondolások megvalósulásának ábrándjába. Számos csalódás, kudarc érte épp ezért. Számítógép vezérelte kinetikus szökőkútja s 49 festményből szerkesztett impozáns méretű kompozíciója sohasem készült el, miként sok más elképzelése is megrekedt a javaslat, a tervvázlat szintjén. Mindössze néhány nagyobb méretű alkotást sikerült kiviteleznie, véglegesítenie. A vonós és a fúvós hangszerek ívelt formáit stilizáltan, jelképszerűen megidéző, a kékek és a szürkék árnyalataira, finom tónusaira építő nagyméretű kompozíciója a temesvári zenei középiskola előcsarnokát ékesíti. A férfi és a női hajviselet történetének meghatározó korszakaira utal az ugyancsak a Béga-parti városban, a Köztársaság úti fodrászüzlet hallját díszítő freskója. Főként dekoratív jellegű és rendeltetésű köz- és beltéri munkákat készített Molnár Zoltán az ország néhány más településének megrendelésére. A kudarcok, az illuziók és az álmok sorozatos megfeneklése, szertefoszlása komolyan elkedvetlenítette, lehangolta, kikezdte örökletesen labilis idegzetét. Fokozatosan meghasonlott a világgal és önmagával. Egyre jobban elhatalmasodott rajta a kór, a betegség: letargikussá vált. Az 1989-es fordulat azonban időlegesen újból fellelkesítette: egyik festménye a legdrámaibb események teljében napokon át a temesvári operaház homlokzatán függött. Nagy intenzitással kezdett el ismét dolgozni. Hitében, ábrándjaiban azonban rövid idő múltán ismét csúfosan csalatkoznia kellett.

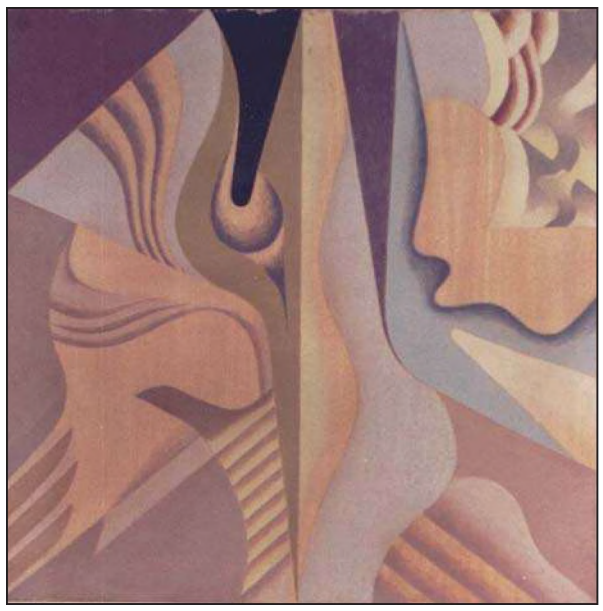

Festőművészként Molnár Zoltán annak a fölötte tevékeny és tehetséges nemzedéknek volt kiemelkedő alkotóegyénisége, amelyik tömött rajban az 1960-as évek végén került a Bánság szívébe, megerősítve és komolyan fellendítve a Béga-parti város képzőművészeti életét. Pályája elején a Pedagógiai Főiskola rajztanárképző karán oktatott, aztán a magyar színház díszlettervezője és grafikusa volt, több éven át meg szabadfoglalkozású művészként dolgozott... Hatásos háttereket készített a temesvári operaház kortárs balettegyüttese számára is. Festőként az áttételes megjelenítésnek, a nonfiguratív stílusnak és irányzatnak kötelezte el magát. Többségükben nagyobb méretű szuggesztív kompozícióiban a plasztikai mondanivalót a formák és a színek megszerkesztettsége, kimért, arányos ritmikai tagoltsága hordozza. Pályája érett, kiforrott periódusában a geometria alapformáira építve és támaszkodva világított rá Molnár Zoltán a világmindenség nagy összefüggéseire, örökérvényűségére, valamint a földi lét harmóniájára és nyomasztó drámaiságára. Letisztult mértani alakzatokba kristályosította, szerkesztette eredeti, eleven lüktetésű vízióit. Formanyelve, festői eszköztára jellegzetesen egyéni – összetéveszthetetlen. Nemzedéke kimagasló, erőteljes tehetségű reprezentánsaként tartjuk számon.

SZEKERNYÉS JÁNOS

Könyv és vásár

Még mindig divat temetni a könyvet. Holott soha ennyi nem jelent meg belőlük világszerte, mint manapság.

Példa rá az idei Frankfurti Könyvvásár, amely nemrég zárta kapuit. A világ legnagyobb ilyen jellegű seregszemléjén elégedetten dörzsölgették kezüket legalábbis a német könyvkiadók: a szakma szűk esztendői után megint szépen emelkednek a bevételek, több az eladott cím, nőnek a példányszámok. Mire egy széplelkű kritikus halkan megjegyezte, hogy a nyereséghozó termékek mintegy kilencenvenöt százalékának semmi köze a valódi irodalomhoz.

Merthogy ami igazán irodalom, az nem igazán eladható, és fordítva. A múlt századot uraló ideológiai diktatúrák idején merev politikai sémához, mozgalmár esztétikához kellett alkalmazkodnia a nyilvánoság elé kívánkozó írásműnek. Ezeket a kényszereket elfújta a szél, és sodort helyükbe áttételesebb, bizonyos szempontból nem kevésbé szigorú érvényesülési kódexet: a piaci eladhatóság elektronikus képernyőkre vésett parancstábláit.

A Dunánál költője már két emberöltővel ezelőtt úgy érzékelte, hogy *neve, ha van, csak áruvédjegy, mint akármely mosóporé.* Ezért nem volt túlságosan eredeti az idei Duna hullámain, a médiahajó orrában felvetetődött kérdés, hogy áru-e a kultúra. Persze, hogy az, és persze, hogy nem az – mondta az elgondolkodtató előadását követő vita zárszavában Vitányi Iván.

A legnemesebb könyv is – hacsak nem támogatják – áru, s mint vásári tárgy, kétarcú: eladandó az abból élőnek, megvásárolandó az érdeklődőnek. Utóbbiak léteznek-e egyáltalán? Kovács Imre Attila szerint: „...miközben állítólag és érdeklődés hiányában megszűnt az irodalom, írók azért még mindig vannak" (Egyperces, Magyar Nemzet, 2002 szeptember 28.) Az érdeklődés hiányát a potenciális vásárlóközönség pénzhiánya is okozhatja. Az olvasni szerető romániai magyar kisember tizenöthúsz éve azért nem vásárolt könyvet, mert nem volt mit; most már volna mit, de nem telik rá. A könyvvásárban ő csak nézelődik, mint kisgyerek az édességboltban.

Talán a jövő ezt a kérdést is megoldja majd. Esetleg úgy, ahogy dr Máriás diagnosztizál (Zárt osztály, ÉS, 2002 szeptember 27): „A végső kérdés viszont az, hogy ha már majd mindannyian ennyire elhülyülünk, mikor használja majd ki ezt egy jó kis diktátor s 'tesz rendet', 'veszi kezelésbe' a csontig hülyített népet a globális kórházban."

HUDY ÁRPÁD

Lapszámunk szerzői

Berniczky Éva – 1962-ben született a kárpátaljai Beregszászban, író, szerkesztő, jelenleg Ungváron él. Fő műfaja a mese és a novella, írásai több ország irodalmi lapjaiban jelentek meg. Kötetei: Égen járó Kismanó (mesefűzér, 1996), Fejezetek az Üvegházból (meseregény, 1999), Reggel madár, délben kötél (novellák, 1999), A topáz illemtana (novellák, 1999).

Eszteró István – 1941-ben született Végváron, tanár, költő, Temesváron él. Kötete: Üveges (versek, 1983), valamint a Lépcsők antológia-sorozatban.

Hevesi József – (Hevesi Mónár), szül. 1948-ban Aradon, közösségszervező, közíró, költő, jelenleg orvos Nagyzerinden. (Önarckép, antológia 1982).

Karácsonyi Zsolt – 1977-ben született Aradon, költő, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem teatrológiai szakának végzős hallgatója. Kötete: Téli hadjárat (versek, 2001).

Kinde Annamária – 1956-ban született Nagyváradon, költő, a Nyugati Jelen főszerkesztője. Kötetei: A hiúzok természetéről (versek, 1996); Egy másik arc (versek, 1999); Szandra May kertje (versek, 2002)

Király Zoltán – 1977-ben született Kolozsváron, költő, műfordító, a Fiatal Irók Szövetségének tagja. Verseskötete: Szombat, szobámban képzelődöm (Erdélyi Híradó, 2000).

Kovács Ferenc – 1949-ben született Nyíregyházán, a BME-n szerzett villamosmérnöki diplomát, 1982 óta Norvégiában él, jelenleg az oslói egyetem médiamérnöke. Filmes, író, fordító, festő., irodalomszervező. Kötetei: Színrevalók (1995), Olvasópróba előtt: Ibsen (1996), Nincs többé dráma (1997), A napok maradéka (1998).

Markó Pál – 1929-ben született Kecskeméten, újságíró, költő, eddig kilenc kötete jelent meg. Legutóbbi kötete: Védőbeszéd az őszi fákhoz (2001).

Penckófer János – 1959-ben született Nagyszőlősön (Kárpátalja), író, költő, irodalomtörténész, jelenleg Beregszászon él. Kötetei. Mert (1993), Marad a part, a víz (1997), Hamuther (2002).

Pongrácz P. Mária –1941-ben született Székelyudvarhelyen, író, újságíró, jelenleg Temesváron él. Kötetei: Gozsdu Elek (1969), Búcsú a szigetektől (1976), A kőfaragó patak (1980) Havak küszöbén (1981), A Parnasszus ölében (1983), Az elfűrészelt árnyék (1987), valamint több fordításkötet.

Sarusi Mihály – 1944-ben született Békéscsabán. József Attila díjas író, számos könyv szerzője. A csabai Szajnán (1981), Magyar Krisztus (1986), Vagabundkorzó (1993, 2001), Fekete-Zaránd (2002).

Szekernyés János – 1941-ben született Kajántón, újságíró, szerkesztő, műkritikus, dramaturg, jelenleg Temesváron él. Irodalomtörténeti, helytörténeti, művészeti tanulmányokat közöl.

Vida Gábor – 1968-ban született Köröskisjenőn, író, a Látó szerkesztője, jelenleg Marosvásárhelyen él. Kötete: Búcsú a filmtől (1994).

Visky András – 1957-ben született Marosvásárhelyen, író, dramaturg, a kolozsvári BBTE-BTK Színházművészeti Tanszékének tanára. Fontosabb könyvei: Partraszállás (Bukarest, 1982); Fotóiskola haladóknak (Bukarest, 1988); Hóbagoly (Budapest, 1992); Hamlet elindul (Marosvásárhely - Chicago, 1996); Aranylevél (Budapest-Kolozsvár, 1999); Írni és (nem) rendezni (Kolozsvár, 2002).

Zöldi László –1945-ben született Dunapatajon. Sajtótörténész, szerkesztő, kritikus. Az ÉS vitái című kötete 1987-ben, A múlt prófétája – avagy a Nemeskürty-rejtély című 1989-ben jelent meg. Számos könyvet és írást publikált a romániai magyar irodalom témakörében is.